העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת וירא תשע"ג | גליון רכ"ז | שנה שביעית

לע"נ
מרת לאה ע"ה (זון) ב"ר מאיר ז"ל
אשת הר"ר נפתלי ז"ל
נפטרה בערש"ק פרשת לך לך,
י' מרחשון ע"ג
תנצב"ה

דבר תורה

"וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ". (בראשית י"ח ח')

דברי הפסוק הללו, שאברהם עמד על יד האורחים בעת אכילתם, צריכים הבנה, מה מצא אברהם לעמוד עליהם בשעת אכילתם.

התרגום יונתן כבר התקשה בעמידתו זו של אברהם, ועל כן ביאר "וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ קֳדָמֵיהוֹן", והיינו שהוא שימש אותם, ומשום כך עמד עליהם בשעת אכילתם, וכפרש"י (כ"ד ל'), "...והוא עומד עליהם, לשמשם". ויתבארו הדברים עוד יותר ע"פ דברי הרשב"ם, "עומד עליהם. כשאיש יושב ואחר עומד, קורהו עומד עליו".

אלא שעדיין הנהגתו זו של אברהם צריכה הבנה, מדוע עמד עליהם בסמוך להם בשעת אכילתן, שהפסוק מעיד שאף הוא היה סמוך להם תחת העץ, והרי מבואר בירושלמי ערלה (פ"א ה"ג, דף ו' א', הובא בתוספות קידושין ל"ו ב' ד"ה כל מצוה), "אמר רבי יודן בר חנין, סימנא דאכיל מן חבריה בהית מסתכל ביה", וביאר בפני משה, שמי שאוכל מחבירו, האורח מתבייש להסתכל בפני בעל הבית, אלא הופך פניו לצד אחר, וכן פסק השו"ע (או"ח סי' ק"ע ס"ד), "אין מסתכלין בפני האוכל ולא במנתו שלא לביישו", אם כן מדוע עמד אברהם עליהם, ולא הלך למקום אחר סמוך, שמחד יוכל להיות קרוב לשמשם, ומאידך ימנע אותם מבושה וחרפה שאוכלים ממנו לחם חסד.

עוד צריך ביאור לשון הפסוק, 'והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו', שמשמעו שעוד לפני שהתחילו לאכול, כבר עמד עליהם אברהם. ולכאורה אינו המידה, אלא לפני זה היה עליו לתת להם לאכול, ואחר כך להעמד לשרתם לכל מה שעוד יצטרכו.

שנינו בחולין ק"ד ב', "העוף עולה עם הגבינה על השולחן ואינו נאכל, דברי ב"ש. וב"ה אומרים, לא עולה ולא נאכל. א"ר יוסי, זו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה". והקשה ה'לב אריה' (לרבי אריה יהודה הלוי זצ"ל מבראד, אב"ד ק"ק פדהייץ, ביוזעפאף תרל"ח, שם ד"ה ובזה יבואר), הרי קיימ"ל שהלכה כב"ה שאסור אפילו להעלות על שולחן אחד עוף וגבינה, וכ"ש בשר וגבינה, וא"כ היאך יעלו דברים אלו עם הא שאמרו חז"ל (בר"ר ס"ד ד' וצ"ה ג'), שאברהם אבינו קיים כל התורה כולה, ואפילו גזירות דרבנן, כשבפסוק מפורש שאברהם אבינו הניח לפני אורחיו 'חמאה וחלב ובן הבקר'.

איתא בשבת י"ב ב', "ולא יקרא לאור הנר. אמר רבה, אפילו גבוה שתי קומות, ואפילו שתי מרדעות, ואפילו עשרה בתים זו על גב זו. חד הוא דלא ליקרי, הא תרי שפיר דמי (ופרש"י, שאם יבא להטות, יזכירנו חברו)". ומבואר שבאיסור קריאה לאור הנר בשבת, שהוא מגזירה דרבנן של 'שמא יטה', החמירו רבנן בגזירה זו, שגם באופנים שלכאורה לא שייך כלל חשש זה, כגון שהנר גבוה ממנו שני קומות, ואפילו עשרה בתים, בכל זאת לא התירו לקרוא לאורו, אבל אם יש 'שומר' השומר את האדם ומזכירו לבל יבוא להטות את הנר, התירו לקרוא לאור הנר.

מעתה, כותב ה'לב אריה', ניתן לומר ולחדש, שכפי שבגזירה החמורה של איסור לקרוא לאור הנר, כאשר יש 'שומר', המשמר ומזכיר לאדם הקורא לבל יטה, מותר לקרוא לאור הנר, כך גם לגבי איסור להעלות בשר וחלב על שולחן אחד, אם יהיה שומר שישמור את הסועד לבל יאכל משניהם יחד, מותר להעלותם על שולחן אחד [אלא שלהלכה למעשה כותב רע"א בגליון השו"ע יו"ד סי' פ"ח ס"א, שלא מועיל שומר שישגיח עליו, כפי שכתב בספר גן המלך אות ע"א. והוא חידוש, שהרי 'היכר' מועיל, ואילו שומר לא יועיל, ובהלכות שבת, לגבי קריאה לאור הנר, שומר מועיל ואילו היכר לכאורה אינו מועיל].

לפי הדברים הללו, הוא מוסיף ומבאר בדרך דרוש, שהטעם שאברהם אבינו עמד על האורחים בסמוך להם והסתכל עליהם באכילתם, הוא משום שהיה 'שומר' עליהם שלא יאכלו הבשר והחלב יחדיו, ועל כן, עוד בטרם החלו בסעודתן, היות ושני המאכלים עמדו לפניהם על השולחן, כבר עמד עליהם אברהם ושמרם, ולכך מיושב שפיר מדוע הביט בהם למרות הבושה שבדבר, שבכדי להצילם מאיסור, אין לחוש לבושה, ומשום הכי נכתב בתורה עמידתו עליהם עוד בטרם החלו באכילתם.

ובנותן טעם להביא בזאת את התוספת שכותב הבן יהוידע ביומא (כ"ח ב' ד"ה קיים), ע"פ מאי דאיתא שם, "אמר רבא ואיתימא רב אשי, קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר (בראשית כ"ו ה') תּוֹרֹתָי, אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה", וידוע קושיית העולם מדוע נקטו דוקא 'עירובי תבשילין'. ולפי דברינו ניתן לומר, שהיות ואברהם הקפיד לקיים גם את הגזירות דרבנן, על כן באים לרמוז לנו את שמירתו זו של אברהם בעמידתו על המלאכים, שאברהם הקפיד אף על 'עירובי תבשילין', לשמור שלא לערב בין תבשילי בשר לחלב על שולחן אחד.

והנה דבר זה שהיה נראה כחידושו של רבינו בעל הבן איש חי, כבר אמרוהו רבותינו הראשונים בעלי התוספות, וכפי שמעיד החת"ס בתשובותיו (ח"ב, יו"ד, סי' ע"ג, ד"ה ולשלימות הענין), "ולשלימות הענין לא אמנע בה, דכירנא כד הוינא טליה, אמינא מילתא בפני מורי ורבי הגאון מו"ה נתן אדלער כ"ץ זצ"ל, וישרו הדברים בעיניו, והוא מה שמצאתי בתוספת על החומש, שכתבו אהא דאחז"ל קיים אברהם אבינו כל התורה כולה אפילו ערובי תבשילין, שפירושו שהיה נזהר מלערב תבשילי חלב עם תבשילי בשר, דהרי כתיב חמאה וחלב והדר בן הבקר ולא בהיפוך ע"ש...".

כתב חידה

שלשה סערות עצומות חויתי,
בראשונה שמחתי ובאחרונה נצטערתי.

למרות שעם אמי גדלתי,
כמעלת אבי זכיתי.

בחיי את הגהנום ראיתי,
וגם לגן עדן נכנסתי.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

ראובן ושמעון השתתפו בהלווית זקנתם אשה כשרה שהלכה לעולמה. תוך כדי הלויה פנה ראובן לשמעון, ואמר לו, שיצניע את חוטי הציצית כנהוג בלויות.

השיבו שמעון, בודאי יודע הינך שטעם ההצנעה של חוטי הציצית הוא כמפורסם משום הגמ' בברכות י"ח ב', שיש להימנע מקיום מצוות בפני המת, משום 'לועג לרש', והנה כל זה שייך דוקא באיש שבחייו היה מחוייב במצוה זו, אבל נשים, שגם בחייהם היו פטורות ממצוה זו, אין שום לגלוג בכך שמקיימים מצוה זו בפניהם.

לעומתו טען ראובן, עצם זה שהינך מקיים מצוות בפני המת, גם אם מדובר במצוה שאף בחייו לא היה מחוייב בה כלל, יש בכך משום לועג לרש, על כך שהמת כבר אינו יכול לקיים כל מצוה.

גם אם מכוונים דבריך, השיבו שמעון, עדיין מצות ציצית שונה משאר מצוות, ויש בה סברא מיוחדת להקל, שהרי יונתן בן עוזיאל לומד מהפסוק (דברים כ"ב ה'), "לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה", שאסור לאשה ללבוש ציצית, אם כן נמצא שמה שאשה אינה מקיימת מצוות ציצית, מעלה הוא עבורה ולכן בודאי אין חשש לועג לרש.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

חילוקא דרבנן

כתיב (בראשית י"ח ז'), "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ", ופרש"י, "אל הנער. זה ישמעאל, לחנכו במצות", ומשמע שיכל לעשות זאת בעצמו, ורק בכדי לחנך את ישמעאל נתן לו לעשותו.

עי' בקידושין (מ"א א'), "אמר רב יוסף, מצוה בו יותר מבשלוחו", וא"כ מדוע אברהם נתן את הבקר לישמעאל ולא הלך בעצמו, שמצוה בו יותר.

וצריך ביאור !!!

מבין חידות

מה הקשר בין המלאכים שבפרשתינו לכלי השרת שבמקדש.

מענייא דסדרא

"העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין" (ע"ז כ"ו א').

היאך לכאורה מוכח בפרשתינו להיפך מדין זה.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודעין עילית - ארץ ישראל

תשובות לשאלות שהתפרסמו בעליון צה בשבוע שעבר

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, מי שאביו ירד לפני התיבה, ואמר 'ותן ברכה' במקום 'ותן טל ומטר', אם יכול הבן לתקן את אביו, או שמא עדיף שישתוק ויתן לאחרים להעיר, משום דין 'מורא אב' שאסור לסתור דבריו.

אסור לומר לאביו בלשון 'לאו' כשטעה בשמועה

א) איתא בשו"ע (יו"ד סי' ר"מ ס' י"א), ראה אביו שעבר על ד"ת, לא יאמר לו עברת על ד"ת, אלא יאמר לו, אבא כוזבת בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו, ולא כמזהירו, והוא יבין מעצמו ולא יתבייש. ואם היה אומר שמועה בטעות, לא יאמר לו לא תתני הכי". מבואר כאן ב' דינים, א. שאם האב עבר עבירה, אף שבא בזה להפרישו להבא מאיסור, צריך שיאמר רק ברמז. ב. שאם האב אומר שמועה בטעות, שלא יאמר לו בנו בלשון 'לא תתני הכי', ומשמע, דמותר לומר לו 'הכי תניא', דעיקר האיסור כשאומר לו בדרך הוראה, ובצורה של סתירת דבריו. ועי' בשו"ע שם בס"ב.

ולכאו' כשמתפלל ואינו אומר ההזכרה הנכונה, הוא כמו אמירת שמועה בטעות, וא"כ כשאומר הבן רק את ההזכרה הנכונה, הו"ל כאומר 'הכי תניא', ואם כן לכאורה מותר לבן לתקן את אביו. אלא שכיון שמדובר כאן ברבים, צ"ע אם אפשר להשוות הדינים.

ואמנם השו"ע לא חילק בין ברבים בין ביחיד, וצ"ע. אלא דיעויין בפ"ת שם סק"א, שמביא בשם העצמות יוסף, דמש"כ בשו"ע ולא סותר את דבריו וכו', זה כשהוא עם אחרים שחולקים עליו, אבל הבן עם האב כשמדברים זה עם זה, יכולים להקשות ולתרץ, ולהסיק מסקנות ההלכה, ואין בזה משום סותר את דבריו. ולפי דבריו נמצא, שמותר לבן לומר לאביו ברבים את ההזכרה הנכונה.

ב) ועי' סנהדרין פ"ו ב', "מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה, הנשרפין בנסקלין, ר"ש אומר ידונו בסקילה, שהשריפה חמורה, א"ל רבי יהודה, אבא לא תתניה הכי וכו' א"ל שמואל לרב יהודה, שיננא לא תימא לא תתניה הכי, דתניא הרי שהיה אביו עובר על ד"ת וכו' אלא אומר לו, אבא, מקרא כתוב בתורה כך", ופרש"י, "לא תימא ליה לאבוך הכי, להודיעו בהדיא שהוא טועה, משום שמכסיף ומצטער". וצ"ב איך דימה זה להיה אביו עובר על ד"ת, דמשמע דעושה איסור, אלא י"ל דכששונה שלא כהלכה, ג"כ עושה איסור. ואולם לכאו' הדין האמור כאן מצד מורא, הוא מה שהקדים ואמר 'אבא **לא תתנייה הכי**', ולא עצם זה שחולק עליו, אבל אילו היה אומר 'אבא, תני הכי', אפשר[1] שהיה מותר[2].

דברי ה'מדרש הגדול' דבכלל מורא אסור גם לתקן דבריו

ג) אך ראה זה חדש, איתא במדרש הגדול (פ' קדושים, עמ' תקל"ו): "איזה הוא מורא, לא עומד במקומו וכו', ולא סותר את דבריו, ולא סותת את דבריו", הלשון 'סותת' משמע שמתקן, וא"כ לכאו' מפורש כאן, שמכלל חיובי מורא, שלא רק אסור לסתור, אלא אף גם לתקן, וכגון בנידו"ד שתוך כדי שאביו עובר לפני התיבה, ושגה במילה, מתקנו.

ד) ובס' יושר הורי (להגר"י רפפורט שליט"א, סי' י"ד סקט"ז), מסתפק עפי"ד 'מדרש הגדול', במי שאביו מקדש בליל שבת ומוציא בני ביתו, אך משום שאביו אינו בקי בנוסח, מצוי, שמדלג תיבות, ולכאו' מחד גיסא עושה טובה לאביו, ומאידך יכול להתבייש בפני בני הבית השומעים, ונשאר בצ"ע.

עצת בעל 'קנין התורה' לבן שאביו מתפלל בשיבוש התיבות

ה) ובנידון דומה לזה, מצאנו תשובה מהגרא"ד הורביץ זצ"ל, מח"ס 'קנין תורה' [שנדפסה בשו"ת 'ודרשת וחקרת' ח"א סי' י"ד], ע"ד שנשאל על אחד שאביו מתפלל כל יום בשיבושים בתיבות התפילה, והשיב: "אחרי שביכלתו [של אביו] לקרות מתוך הסידור כהלכתו, שישתדל שאביו ירד לפני התיבה כש"צ, ובפרט בימי היא"צ, אחרי הוריו, ואז יש לו לסדר בדרך כבוד המילים שאח"ש יענה, וע"י כן יתרגל יותר בהברת התיבות עם הנקודות כהלכתן".

ו) ובנידו"ד, אמנם מצד אחד, הדבר קל יותר, שאין זה גנאי כ"כ, שמצד השגרה וההרגל אמר 'ותן ברכה' [ואף אין לומר כאן 'סימן רע לשולחיו', משום שזו טעות הניתנת לתיקון, ואמירת 'ותן ברכה' אינה כהזכרת גשם בימות החמה, שהוא בקשה שאינה הוגנת], אך מאידך היות וסו"ס עלול להרגיש אי נעימות, כל שיכול הבן להשתמט מלהעיר, 'שב ואל תעשה עדיף', ואם רואה שהציבור שותקים, יאמר לאחֵר שיעיר, באופן שהדבר אפשרי. אבל בא"א יתקן בדרך כבוד היותר שייך לפי הענין[3], וזה הדרך היותר מכובדת ונרצית לכאורה[4].

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך ליישב את דברי רש"י עה"פ (בראשית י"ב ב'), "וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאַגְדִּלָה שְׁמֶךָ וְהְיֵה בְּרָכָה", ופרש"י, "והיה ברכה. הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידי, ברכתי את אדם ואת נח ואותך, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ". דמשמע דעד אברהם לא היה כח לברך לשום בריה. עם מה שנאמר בפסוק (שם ט' כ"ו - כ"ז), "וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שֵׁם וְיִהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ. יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם וְיִהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ", ומפורש שאף לנח שקדם לאברהם עשרה דורות, כבר היה כח לברך.

יש לדקדק לשון רש"י, 'הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידי ברכתי לאדם ונח. ומעכשיו אתה תברך **את אשר תחפוץ**. ב"ר'. דמבואר שאין הפשט שאברהם אבינו התברך רק שברכותיו יועילו, אלא יותר מזה, שהקב"ה העניק לאברהם אבינו את המפתח של ברכות. וזהו הלשון 'הברכות נתונות **בידך**', וע"כ אמר בלשון 'והיה ברכה', שנהיה לקנין ביד אברהם, וממילא 'מעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ'. דהיינו, שגם עד אז היה מותר לכל אחד לברך, אבל היה צריך שהקב"ה יסכים לברכה, כדי שיהיה תוקף לברכה.

והנה נח בברכתו לשם ויפת, אמר "ברוך ה' אלקי שם, ויהי כנען עבד למו, יפת אלקים ליפת, וישכן באהלי שם, ויהי כנען עבד **למו**", וי"ל שבדוקא הזכיר נח שם שמים בברכתו לשם ובברכתו ליפת, שהיה זה בדרך תפילה שיהא שיהא רעוא מלפניו ית' שאכן יתברכו שם ויפת, וזה מדוקדק גם בלשון 'ויהי כנען עבד למו', שלא בירך להם ישירות, כי אם התפלל להקב"ה שיברכם.

שו"ר ב'באר בשדה' על פרש"י (להגרמ"ב דאנון זצ"ל, תלמיד ה'משכיל לדוד'), שעמד על קושיא דנן, וכתב: "י"ל שברכת נח היה ע"י תפלה שבקש מהקב"ה שיברכם באותם הברכות, אבל אברהם הוא בדרך ותגזַר אומר ויקם לך, שהוא גוזר והקב"ה מקיים".

עוד י"ל, דהנה רש"י כתב 'ברכתי לאדם ונח', ולכאו' צ"ב, דהא רש"י לעיל (י' ה"ה) כתב, דבנו של עבר, יקטן, זכה למשפחות הרבה, משום "שהיה עניו ומקטין עצמו", הרי שחוץ מאדם ונח היה עוד אנשים שנתברכו. אמנם יש לומר דלא קשה מידי, דהברכה הבאה מצד התנהגות האדם בעצמו, היא גוררת בהכרח ברכה, או ח"ו להיפך בה הנהגתו, וכמ"ש הרמב"ן בסו"פ בא, "שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמן בכל דברינו ומקרינו, שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזירת עליון, כאשר הזכרתי כבר" [ע"ע ברמב"ן פ' לך לך, י"ז א'], וע"ז אין צורך בחידוש ברכה מיוחדת, אלא בגזירת עליון של גמול שכר ועונש במידה כנגד מידה.

ולפי"ז י"ל שזה מה שהתפלל נח, שאחר שקדם וקילל את חם, שעל שנהג בזיון באביו, יהא הוא לעבד השפל ובזוי, ביקש ששם ויפת יען נהגו כבוד באביהם, יזכו במידה כנגד מידה להיות נכבדים, ואשר מלאכתם נעשית ע"י משרתים.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, איזה דין משותף יש, למי שעדיין לא בירך 'ברכות התורה' עם מי שאוחז באמצע 'פסוקי דזמרה'.

השו"ע בסי' צ"ה ס"ה כתב: "קרא ק"ש ונכנס לביהכ"נ ומצא צבור שקורים ק"ש, צריך לקרות עמהם פסוק ראשון, שלא יראה כאילו אינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם חבירו".

וכתב המ"ב שם בסק"י: "פסוק ראשון, וגם בשכמל"ו, ודעת הגר"א בביאורו, שצריך לקרות עמהם כל ק"ש. אמנם בפסוקי דזמרה נראה דאין להחמיר יותר מפסוק ראשון, דבלא"ה דעת המחבר להחמיר בפסד"ז, וכדלקמיה".

ושם בסק"ח, כתב עוד לענין הנכנס לביהכ"נ ומוצא ציבור קורין ק"ש: "ונראה לי, דאפילו אם הוא אצלו קודם ברכת התורה, כיון שאינו אומר הפסוק לשם לימוד, רק שבזה יזהר שלא יאמר יותר מפסוק ראשון". נמצאנו למדים שבדין זה של אמירת פסוק ראשון של קר"ש, שוים מי שעדיין לא בירך ברכה"ת, ומי שאוחז באמצע פסד"ז.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, במשכ"ת במאירי (קדושין י"ז ב', ד"ה הגוי), דעיכו"ם הוא בכלל יראה של תורה, ויורש את אביו ושאר מורישיו, היכן לכאורה מוכח בפרשתינו להיפך.

הנה נאמר בפרשתינו (ט"ו ג'), "ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי". ויעוין בב"ר (מ"ד ט'), דלדעת ר' אלעזר, 'בן משק ביתי', הוא לוט, ולדעת ריש לקיש משום בר קפרא, 'בן משק ביתי' הוא אליעזר עבד אברהם.

ויש לעיין, דבשלמא למ"ד דהכוונה ללוט, א"כ א"ש כענין המבואר במאירי הנ"ל, דבבני נח שייך ירושה גם בשאר קרובים, ואשר על כן אמר אברהם שיהא לוט יורש אותו. אבל למ"ד דכוונת אברהם היתה לאליעזר עבדו, נמצא שלמרות שלוט היה קרובו של אברהם, אעפ"כ לא היה סבור אברהם שיהא לוט יורשו, אלא סבור היה שאליעזר יהא יורשו, ואילו לדברי המאירי, לכאורה לוט צריך לירש את אברהם, ולא אליעזר שלא היה קרובו של אברהם, וא"כ לכאורה מוכח מהאי קרא אליבא דמ"ד דקאי באליעזר, דבאמת בבני נח אין שייך ירושה בשאר קרובים, ושייך אצלם ירושה רק בין אב לבנו, וכיון דעדיין לא היה לאברהם בן, לכן היה זוכה אליעזר מן ההפקר, וזה דלא כדברי המאירי.

ומאידך מצינו לשיטת הרמב"ם (פ"ו מהל' נחלות ה"ט), שכתב, "העכו"ם יורש את אביו דבר תורה, אבל שאר ירושותיהן מניחין אותו לפי מנהגם", הרי דס"ל דלא כהמאירי, אלא לעולם מלבד אב ובנו, לא שייך ירושה אצלם מה"ת בשאר קרובים, אלא רק ממנהגם.

ולדברי הרמב"ם ג"כ צ"ב, דבשלמא למ"ד ד'בן משק ביתי' הוא אליעזר, א"כ מוכח שפיר דלא שייך ירושה בקרובים, ולכן אליעזר היה אמור לקבל הירושה, משום הפקר, כיון שאין ללוט זכות קדימה עליו מדין ירושה. אבל מאידך, למ"ד ד'בן משק ביתי' הוא לוט, הרי מוכח שגם אצל בני נח שייך דין ירושה בשאר קרובים, ודלא כשיטת הרמב"ם.

ובפשוטו י"ל, דבהא גופא נחלקו במדרש הנ"ל, דמ"ד דקרא באליעזר קאי, ס"ל דאין ירושה בשאר קרובים, וכענין דא נקט הרמב"ם, ואילו למ"ד דקרא בלוט קאי, ס"ל דשייך אצלם ירושה בשאר קרובים, והמאירי נקט כהך מ"ד.

ואכן יעוין בקובץ שעורים (ב"ב אות שנ"ח), שעמד בזה בשיטת הרמב"ם וכתב, "והרמב"ם כתב דאין יורש לב"נ אלא בן (ואפשר דה"ה בת), ונראה מקור לזה מהכתוב 'ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע ובן משק ביתי יורש אותי', והיינו אליעזר, ובודאי דלא היה לאליעזר שום דין יורש אצל אברהם, וע"כ הכוונה, דכיון דליכא יורשין, והנכסים יהיו הפקר, ממילא יקדום אליעזר לכל אדם לזכות בהן מן ההפקר, והרי היו לאברהם אחין[5], ולוט בן אחיו, ומ"מ כיון שאין לו זרע יהיו נכסיו הפקר. ואפילו לדעת הרמב"ן ס"פ אמור (כ"ד י'), דהאבות היה להן דין ישראל לענין נחלה ויחוס, אבל זהו רק לאחר שנימול אברהם ובא בברית, והכתוב הזה נאמר קודם שבא בברית[6].

הרי דס"ל בשיטת הרמב"ם, דנקיט כמ"ד דהכתוב קאי באליעזר, ולכן מוכח כשיטת הרמב"ם, דאילו למ"ד דקאי קרא בלוט, באמת הוא דלא כהרמב"ם.

איברא, דיש לדחות, דלא נחלקו במדרש הנ"ל בעיקר הדין בזה, אלא באמת גם אי נימא ד'בן משק ביתי' הוא לוט, מ"מ יתכן שאינו מדין ירושה ממש, אלא הוא מחמת שכן היה אצלם מצד המנהג, וזה כענין שכתב הרמב"ם ד'שאר ירושותיהן מניחין אותו לפי מנהגם', וא"כ למ"ד דקרא בלוט קאי, זהו רק מצד המנהג, ולמ"ד דבאליעזר קאי קרא, הוא משום דבאמת לא היה מנהג אצלם על שאר קרובים.

א"נ, דכיון שדבר זה אינו בתורת חיוב בדיני ב"נ (שנצטוו בדינים), אלא שכך היה החוק אצלם, א"כ יתכן שגם היה מנהגם זה קיים רק אם לא הניח המורישׁ צוואה על ירושתו, אבל בהניח צוואה מחיים, היה חוק אצלם לילך אחר הצוואה, וא"כ ה"נ באברהם שפיר נחשב שציוה בזה מחיים שתהא ירושתו לאליעזר[7], אם לא יהא לו בן משל עצמו".

אבל לדברי המאירי אכתי אינו מיושב, דהא ס"ל דמצד הדין יש ללוט לירש, וא"כ היאך יתכן לפרש כמ"ד דקאי הכתוב באליעזר, וע"כ לדברי בהא גופא נחלקו, ונקט המאירי כמ"ד דקרא בלוט קאי.

הנה ברש"י בפרשתינו (י"ג ז'), כתב (והוא מב"ר מ"א ה'), "לפי שהיו רועים של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברם, ולו אין ירוש, ולוט יורשו, ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין".

מבואר לכאורה בדברי רש"י, דבאמת לוט היה אמור להיות יורשו של אברהם, וזה כשיטת המאירי הנ"ל[8], וא"כ זה יתכן רק למ"ד ד'בן משק ביתי' הוא לוט.

ואכן בקובץ שיעורים הנ"ל עמד גם בזה, וכתב ליישב, "ושמא י"ל, דכוונת אברהם היתה להעביר נחלה מלוט, מפני שלא היה הגון, דכבר קודם מתן תורה היה כן הדין אצלם 'דבר תורה'.

ובלא"ה י"ל, דאפילו נימא דקודם מתן תורה לא היה זה בחיוב מצד הכתוב, אבל לנידון דידן אינו נפק"מ, כיון דבאברהם עסקינן, שקיים כל התורה כולה, ובכלל זה דין ירושת בני נח כפי שיצטוו לעתיד.

7 בתורת הכרת טובה לעבדו הנאמן. א"נ משום שלוט לא היה הגון ושמא לא רצה להורישו, ועי' להלן.

8 ואין לדחות שכוונת רש"י רק לפי דבריהם של רועי לוט, שרק טענו כך לשיטתם והיא טענת סרק שכן רשעים היו, ומצד הדין באמת אין ירושה בשאר קרובים, זה איננו, דהא מסיים רש"י ד'התהשובה לטענתם היא, מפני שאברהם עדיין לא ירש את הארץ, ומוכח שטענת רועי לוט טענה היא, ומצד דין ירושה באמת לוט יורשו.

ועי' עוד ברמב"ן מה שהעיר על דברי רש"י אלו.

9 ויעויין בתוס' בב"ק שם שהקשו, שמשמעות דברי חז"ל הללו שראובן רק הודה אחר הודאתו בשק ותענית על מעשהו זה. ותירצו, שאמנם עסק בתשובה הרבה קודם לכן, אבל לא הודה ברבים עד לאחר שיהודה הודה.

10 ויעויין בסנהדרין מ"ג ב', שדרשו כן מפסוק זה, אבל בלא להזכיר כלל ענינו של עכן, שדרשו, "אמר רבי יהושע בן לוי, כל הזובח את יצרו ומתודה עליו (ופרש"י, "לאחר שהסיתו לחטוא, הוא זובחו והורגו, ושב בתשובה ומתודה עליו"), מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים (ופרש"י, "שני נונין דרשו לשני כְּבוּדִים"), העולם הזה והעולם הבא, דכתיב (תהלים נ' כ"ג), זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי".

11 וביאר בחיזושי הרד"ל על המדרש, שהוא הראה לשבים את הדרך, שלמרות שאדם חטא בחטא חמור, בכל זאת, אם יודה, הוא יוכל להמנות עם הצדיקים ולזכות לחלק לעולם הבא.

12 וכדעה זו, שעכן נכשל בשני חרמים, איתא במסכת שמחות (פ"ב ה"ט), "...ומה ת"ל וכזאת וכזאת, מלמד שמעל בחרם שני פעמים".

1 בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' מ"ו, כתב: "והא דפסקינן ביו"ד במחבר, דאם אביו היה אומר שמועה בטעות, לא יאמר לו לא תתני הכי, והלא במקום שנוגע להלכה צריך לומר לו, וא"צ לחוש לכבוד אביו כנזכר [ע"ש בראיותיו], לא קשה, משום דהתם לא מיירי שיהיה ע"י מכשול בהוראה, רק כדאמרינן שם במקורו בקידושין (ל"ב א'), ופרש"י שם בד"ה לא תימא לאבוך הכי, היינו להודיעו פתאום שהוא טועה... אלא יאמר לו בנחת... עכ"ד, היינו שלא יבוא למכשול בהלכה, וכיון שיוכל להסיר המכשול בדרך כבוד באמירתו לאביו, בודאי צ"ל כן, וזה פשוט".

2 בערוך השלחן יו"ד ר"מ י"ג, כתב: "ויש להסתפק במילי דעלמא אם רשאי לסתור דבריו ולהכריע, ואולי דוקא בתורה הוי העדר הכבוד, ולא במילי דעלמא, או להיפך, דכיון דאפילו בד"ת אסור, כ"ש במילי דעלמא, וכן נראה עיקר". ואולם בבאר שבע, בחידושיו לסנהדרין ק"י א', כתב, דהבריתא דלא יסתור דבריו, מיירי רק במילי דעלמא, וצ"ב איך לתרץ את הסוגיא דרב יהודה ושמואל, וע"ש.

3 בערוך השלחן הנ"ל, כתב: "ודבר פשוט הוא, שאם אביו אומר לו רצוני לשמוע דעתך איך הוא, צריך שיאמר לו כפי הנראה לו, הן בד"ת והן במילי דעלמא, אפילו כשדעתו הפוכה מדעת אביו". ולפ"ז י"ל דכל היורד לפני התיבה הוא על דעת כן כשטועה מבקש שיתקנוהו, שהרי שליח הציבור הוא, 'ולתקוני שדרתיך ולא לעוותי', ויש א"כ לצרף גם סברא זו להקל במקום שא"א בענין אחר.

4 שוב העירנו הרה"ג רד"א הופמן שליט"א (מח"ס 'בן חכם' על הל' כיבוד אב ואם), שהרה"ג רב"צ קוק שליט"א (מח"ס 'פניני תפלה'), העיד בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שבן שאביו 'בעל קורא', מותר לו לתקנו כשטועה, אך לא יעצוק כדרך המתקנים, ואין זה נחשב לפגיעה באביו.

וראיתי דבר שמועה בשם מרנא הגר"ח הלוי זצ"ל מבריסק בס' לב ישראל מהגר"י גרוסמן זצ"ל, ר"פ פינחס, ואלו דבריו: "הגר"ח מבריסק זצ"ל, נהג לומר, שיש לו 'חקירה' בענין שבין אדם לחבירו... הנה כשבעל קורא עומד על הדוכן וקורא בתורה, לפעמים קורה שטועה בניקוד התיבה, או דילג תיבה אחת וכדומה, מנהג העולם בכל אתר ואתר, שמיד נזעקים כולם, ומכל קצוות ביהכ"נ נשמעים קריאות לתיקון הטעות.

וחקר ר' חיים, מה הסיבה והטעם שכולם נזעקים כאחד, אפשר לומר, שהסיבה מקורה ממקום טהור, מנשמות ישראל עמדו בהר סיני, ושמעו את עשרת הדברות, קדושת מעמד קבלת התורה השפיעה על הנשמות שאינן מסוגלות לשמוע טעות בתורה, או, הפטיר ר' חיים, אפשר שהדבר נובע מהתולעת שבלב, היצה"ר הספון במפתחי הלב, הוא זה שמעורר את האדם לקפוץ על ה'מציאה' בכשלון חבירו...", שמועה זו שמייחסה להגר"ח, מחודשת היא, ולע"ע לא מצאתי מקור נוסף לשמועה זו, ובפשטות, ודאי ישראל קדושים הם, ואם אמנם יש 'זעיר שם', סתמא דמילתא, על בן לאביו, בודאי לא יאמרו כן. ואדרבא, אם יש קצת אמת בצד זה שבחקירה, עדיף שהבן יעיר מאשר אדם אחר, שהבן יאמר זאת יותר בדרך כבוד [ועי' ב"מ נ"ט ב', "א"ל ר"ע אני אלך, שמא ילך אדם שאינו מהוגן ויודיעו...".].

5 יש להעיר, דבשעה זו לא היה לאברהם אלא רק אח יחיד, דהלא הרן מת כבר מקודם באור כשדים, כמפורש בקרא (י"א כ"ח), וא"כ לא נשאר אלא נחור, והוא באמת היה עודנו חי בשעה זו, וכדמצינו בקרא, שנולדו לו בנים אח"כ, וכדכתיב (כ"ב כ"), "ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך", וזה היה בחזרתו של אברהם מעקידת יצחק.

6 ואין לומר דכל עיקר הכתוב דעכו"ם יורש את אביו, דלפינן בקדושין י"ז ב', זהו רק לאחר מתן תורה (ונפק"מ לישראל לענין גזל עכו"ם, עי' ברימב"א שם), אבל קודם מתן תורה באמת הכל היה לפי מנהגם, ואין זה בכלל 'דינים' שנצטוו בהם בני נח. שה"ק, דאין דעכו"ם לאחר מתן תורה הוא גם בבני נח עצמם, א"כ ודאי דנתחייבו בדין זה גם קודם מתן תורה, ורק שחזר ונשנה דין זה לישראל במתן תורה.

ותדע, דאם איתא דקודם מתן תורה היה זה רק מצד חוקות שלהם ומנהגם, א"כ כשחזר ונשנה בסיני, באמת רק לישראל נאמר ולא לעכו"ם, וכדאיתא בסנהדרין ס"ע א', ויכולים העכו"ם לשנות חוק זה אצלם, ואילו במה שנצטוינו בסיני שיורש את אביו, שוב א"א לשנות חוק זה גם אצלם מצד דיני התורה, אע"כ דכבר מתן תורה היה כן הדין אצלם 'דבר תורה'.

ובלא"ה י"ל, דאפילו נימא דקודם מתן תורה לא היה זה בחיוב מצד הכתוב, אבל לנידון דידן אינו נפק"מ, כיון דבאברהם עסקינן, שקיים כל התורה כולה, ובכלל זה דין ירושת בני נח כפי שיצטוו לעתיד.

7 בתורת הכרת טובה לעבדו הנאמן. א"נ משום שלוט לא היה הגון ושמא לא רצה להורישו, ועי' להלן.

8 ואין לדחות שכוונת רש"י רק לפי דבריהם של רועי לוט, שרק טענו כך לשיטתם והיא טענת סרק שכן רשעים היו, ומצד הדין באמת אין ירושה בשאר קרובים, זה איננו, דהא מסיים רש"י 'התהשובה לטענתם היא, מפני שאברהם עדיין לא ירש את הארץ, ומוכח שטענת רועי לוט טענה היא, ומצד דין ירושה באמת לוט יורשו.

ועי' עוד ברמב"ן מה שהעיר על דברי רש"י אלו.

9 ויעויין בתוס' בב"ק שם שהקשו, שמשמעות דברי חז"ל הללו שראובן רק הודה אחר הודאתו בשק ותענית על מעשהו זה. ותירצו, שאמנם עסק בתשובה הרבה קודם לכן, אבל לא הודה ברבים עד לאחר שיהודה הודה.

10 ויעויין בסנהדרין מ"ג ב', שדרשו כן מפסוק זה, אבל בלא להזכיר כלל ענינו של עכן, שדרשו, "אמר רבי יהושע בן לוי, כל הזובח את יצרו ומתודה עליו (ופרש"י, "לאחר שהסיתו לחטוא, הוא זובחו והורגו, ושב בתשובה ומתודה עליו"), מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים (ופרש"י, "שני נונין דרשו לשני כְּבוּדִים"), העולם הזה והעולם הבא, דכתיב (תהלים נ' כ"ג), זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי".

11 וביאר בחיזושי הרד"ל על המדרש, שהוא הראה לשבים את הדרך, שלמרות שאדם חטא בחטא חמור, בכל זאת, אם יודה, הוא יוכל להמנות עם הצדיקים ולזכות לחלק לעולם הבא.

12 וכדעה זו, שעכן נכשל בשני חרמים, איתא במסכת שמחות (פ"ב ה"ט), "...ומה ת"ל וכזאת וכזאת, מלמד שמעל בחרם שני פעמים".

כמו שיעקב העביר הבכורה מראובן בחללו יצועי אביו, משום דקודם מתן תורה לא היה אסור להעביר נחלה, כמ"ש הרמ"ה (ב"ב קכ"ו ב), לענין יעקב". ומשום הכי אף למ"ד ד'בן משק ביתי' הוא אליעזר, לא קשיא מידי.

ומבואר מדבריו, דבאמת לוט היה יורש דבר תורה וכשיטת המאירי, ומה שאמר אברהם שאליעזר יהא היורש, הוא מדין העברת נחלה, שלא נאסר כן קודם מתן תורה.

אולם לכאורה להאמור לעיל יתכן ליישב, דגם בזה אין הכוונה שכן הוא מדין תורה כפי טענת הרורעים, שלוט היה אמור לירש, אלא שטענו כן הרורעים כפי 'מנהגם' ששאר קרובים יורשים, אבל באמת מדין תורה אין לוט היורש, ובזה מיושב גם לשיטת הרמב"ם.

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "עכן [בן כרמי]".

דמות הקשורה: רש"י בראשית י"ב ח', "ויבן שם מזבח. נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון **עכן**, והתפלל שם עליהם".

להודות לימד זקני את הרבים – שיהודה זקנו של עכן, בהודאתו במעשה תמר, לימד את הרבים להודות.

שיהודה היה זקנו של עכן, כמפורש בפסוק (יהושע ז' א'), "וַיִּמְעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעַל בַּחֵרֶם וַיִּקַּח עָכָן בֶּן כַּרְמִי בֶּן זַבְדִּי בֶן זֶרַח לְמַטֵּה יְהוּדָה מִן הַחֵרֶם וַיִּחַר אַף ה' בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל".

ויהודה הודה במעשה תמר, כמפורש ג"ז בקרא (בראשית ל"ח כ"ו), "וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ".

ובהודאתו זו של יהודה, הוא לימד את הרבים להודות, כדאיתא תנחומא ישן י"ז, "כיון ששמע ראובן שהודה יהודה, מיד עמד גם הוא ואמר, אף אני חילילתי יצועי אבי", וכן איתא בסוטה ז' ב' וב"ק צ"ב א', שראובן למד ממנו להודות, כפי שהתפלל עליו משה, "...אמר לפניו [משה], רבש"ע, מי גרם לראובן שהודה, יהודה...".

וכבר הקשו בגמ' בסוטה שם, מה המעלה של ראובן שהודה, הרי רב שפת אמר, שאדם שמפרט חטאיו הוא חצוף, וכפרש"י, שנראה שאינו בוש ונכלם בדבר. ותירצו, שהודאתו של ראובן היתה, בכדי שלא יחשדו את אחיו שעשו זאת יחד עמו, ועל כן הודה, שרק הוא לבדו עשה דבר זה[9].

ואני הראתי דרך לשבים – שעכן הראה דרך לשבים, שלמרות שאדם חטא בחטא חמור, הוא יכול לשוב בתשובה שלימה ולהמנות עם הצדיקים.

שעכן הראה דרך לשבים, כדאיתא בויק"ר ט' א', "דבר אחר, (תהלים נ' כ"ג) זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי, זה עכן שזבח את יצרו בתודה[10] [דכתיב] (יהושע ז' י"ט - כ'), "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עָכָן בְּנִי שִׂים נָא כָבוֹד [לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תּוֹדָה וְהַגֵּד נָא לִי מֶה עָשִׂיתָ אַל תְּכַחֵד מִמֶּנִּי]. וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ [וַיֹּאמַר אֲמֶנָה אֲנֹכִי חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי]. וָשָׁם דֶּרֶךְ, שהראה לשבים את הדרך[11], ההוא דכתיב (דה"א ב' ו'), וּבְנֵי זֶרַח זִמְרִי וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וְדָרְע כֻּלָּם חֲמִשָּׁה. זמרי, ר' יהושע בן לוי אמר, זה עכן, ולמה קוראו זמרי, שעשה כמעשה זמרי, ורבנן אמרי שנזמרו ישראל על ידו. איתן... רבי שמואל בר נחמן אמר, זה עכן, ע"ש (יהושע ז' כ'), אֲמֻנָה אֲנֹכִי חָטָאתִי... כֻּלָּם חֲמִשָּׁה, וכי אין אנו יודעים שכולם חמשה, אלא מלמד שאף עכן היה עמהן לעולם הבא, וכן אמר יהושע (שם כ"ה), יַעְכָּרְךָ ה' בַּיּוֹם הַזֶּה, היום הזה אתה עכור, ואין אתה עכור לעתיד לבוא".

וע"ע בסמוך שהארכנו בדברי חז"ל על כך שלמרות שעכן חטא בחטא חמור, ועל ידו נפלו רבים מישראל, בכל זאת, לאחר ששב בתשובה שלימה, זכה לחלק לעולם הבא.

בארבע פעמים נכשלתי – שארבע פעמים נכשל עכן בעון חרמים, שלשה בימי משה ואחד בימי יהושע.

שעכן נכשל ארבע פעמים בעון מעילה בחרמים, אחד בימי יהושע, כמפורש בפסוק (יהושע ז' א'), "וַיִּמְעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעַל בַּחֵרֶם וַיִּקַּח עָכָן בֶּן כַּרְמִי בֶן זַבְדִּי בֶן זֶרַח לְמַטֵּה יְהוּדָה מִן הַחֵרֶם וַיִּחַר אַף ה' בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", ועוד שלשה בימי משה כדאיתא בירושלמי סנהדרין (פ"ו ה"ג, דף כ"ז ד' - כ"ח א'), שלאחר שיהושע פייס את עכן שיודה, נאמר (שם כ'), "וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר אֲמֶנָה אֲנֹכִי חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי", ודורשת שם הגמ', שעצם דברי עכן 'אמנה אנכי חטאתי', זוהי ההודאה שאכן הוא מעל בחרם, וא"כ מהו שמוסיף ואומר 'וכזאת וכזאת עשיתי', "אמר ליה [עכן ליהושע], אני הוא שמעלתי בחרם מדין ובחרם יריחו"[12]. אמר רבי תנחומא, בארבעה חרמים מעל, בחרם כנעני מלך ערד[13], בחרם סיחון ועוג[14], בחרם מדין[15] ובחרם יריחו".

אכן בבבלי למדו אחרת, כדאיתא בסנהדרין מ"ג ב', שדרשו חז"ל את כפל הלשונות 'כזאת וכזאת', "...אמר רב אסי אמר רבי חנינא, מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים, שנים בימי משה ואחד בימי יהושע, שנאמר [וְ]כָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי (ופרש"י, "וכזאת וכזאת עשיתי. הרי שלשה[16]"). רבי יוחנן אמר משום רבי אליעזר ברבי שמעון, חמשה, ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע, שנאמר אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי[17]".

והנה במנינים הללו של החרמים שעכן עבר עליהם, כתב רש"י, "שנים בימי משה. אותה של כנעני מלך ערד דכתיב (במדבר כ"א ב'), וַיַּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר וגו' וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עָרֵיהֶם, אסרום עליהם בהנאה, וכיוצא בזו עשה בעיירות אחרות ולא נתפרסמו". ומה שלא הוסיפו לדרוש חרמים רבים נוספים, כתבו התוס' וכעי"ז בתו"ר, "לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר שנוכל לרבות שמעל בחרמים".

ויעויין במהרש"א בח"א שם, שכתב, שנראה "יותר נכון" לגרוס בדברי רבי יוחנן בשם ראבד"ש, "ארבעה, שלשה בימי משה ואחד בימי יהושע", כדאיתא בירושלמי שהובא לעיל, וכדברי הרד"ק בביאור הפסוק, שלפי גירסא זו יתבאר שפיר החשבון ע"פ 'וכזאת וכזאת', והיינו, שה'וכזאת' הראשון מוסיף עוד פעם נוספת שעכן עבר על החרם, הרי שתי פעמים, ועל זה בא ה'וכזאת' השני, ומוסיף עוד פעמיים כנגד הראשונים, הרי ארבעה פעמים. אכן יעויין בערוך לנר דלמד אחרת מהמהרש"א.

ולפי דברי חז"ל הללו, שחטאו זה של עכן בחרם של יריחו, לא היה הפעם הראשונה שנכשל בחטא זה, אלא כבר נכשל בו כמה וכמה פעמים, מקשה הגמ' בסנהדרין שם, מדוע לא נענשו ישראל רק בפעם הזו, במלחמת יריחו.

לרבי יוחנן משום ראבד"ש, שאמר כן בשיטת רבי יהודה, משום שה' לא ענש את הרבים על הנסתרות של היחידים[18], עד שלא עברו את הירדן, ואילו לרבי נחמיה, לעולם ה' אינו מעניש על הנסתרות, אלא שבכל הפעמים הראשונות אכן היה זה בבחינת נסתרות, אלא שבפעם האחרונה, בחרם של יריחו, היה זה בבחינת נגלות, היות ואשתו ובניו ידעו מהעוון[19], ועל כן נענשו ישראל עליו.

ואת חלקי לא הפסדתי – שעכן לא הפסיד את חלקו, אלא יש לו חלק לעולם הבא.

שלעכן יש חלק לעוה"ב, כדאיתא במשנה בסנהדרין (מ"ג ב'), "... שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא, שכן מצינו בעכן, שאמר לו יהושע (יהושע ז' י"ט - כ'), "בְּנִי שִׂים נָא כָבוֹד [לַה'] אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תּוֹדָה. וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר אֲמֶנָה אֲנֹכִי חָטָאתִי וְכָזֹאת וְכָזֹאת וגו'. ומנין שכיפר לו ודיוויו, שנאמר (שם כ"ה), וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ מֶה עֲכַרְתָּנוּ יַעְכָּרְךָ ה' בַּיּוֹם הַזֶּה, ביום הזה אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא", וכעי"ז איתא בתוספתא (פ"ב ה"ז), בתוספת דברים, "ואומר (דה"א ב' ו'), וּבְנֵי זֶרַח זִמְרִי וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וְדָרְע כֻּלָּם חֲמִשָּׁה. וכי אין אנו יודעים שכולם חמשה, אלא מלמד שאף עכן עמהם לעולם הבא", וכעי"ז איתא בתוספתא (פ"ב ה"ז), סנהדרין ט' ה', פרדר"א ל"ח, ויק"ר ט' א' (הובא לעיל), ובמד"ר כ"ג ו'.

מלחמת שבטים הפסקתי – שעכן בהודאתו שנכשל בחרם, הפסיק את המלחמה שפרצה בין שבט יהודה לשאר השבטים.

שבעקבות מעשה עכן פרצה מלחמה בין שבט יהודה לשאר השבטים, כדאיתא בבמד"ר כ"ג ו', שאחרי מלחמת יריחו בה ניתנה העיר בידי ישראל בצורה ניסית מופלאת, בלא שנפל בה אחד, יצאו ישראל למלחמתם השני של העיר 'עי', ותחת הצלחה וכיבוש המקום כפי שלכאורה היה צריך להיות, הכו בהם אנשי עי והרגו בהם כשלשים וששה אישים[20], ובני ישראל נסו מפניהם, ולב העם נמס ויהי למים, ויהושע קרע שמלותיו ונפל על פניו הוא וזקני ישראל, והם העלו עפר על ראשם, ובכו לפני ה', כמפורש בפסוקים ביהושע (ז' ד' - ט').

ועל אותה שעה נאמר (שם י' - י"ב), "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ קֻם לְךָ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ. חָטָא יִשְׂרָאֵל וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם וְגַם לָקְחוּ מִן הַחֵרֶם וְגַם גָּנְבוּ וְגַם כִּחֲשׁוּ וְגַם שָׂמוּ בִכְלֵיהֶם. וְלֹא יָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקוּם לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם עֹרֶף יִפְנוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם כִּי הָיוּ לְחֵרֶם לֹא אוֹסִיף לִהְיוֹת עִמָּכֶם אִם לֹא תַשְׁמִידוּ הַחֵרֶם מִקִּרְבְּכֶם", והיינו שסיבת נפילתם במלחמה לא היתה מפני שעזב ה' את עמו, אלא רק מחמת החטא שחטאו.

והוסיף ה' ואמר ליהושע (שם י"ג - י"ד), שיאסוף את ישראל, ויאמר להם שכל עוד שלא יסירו את החרם מהם, לא יוכלו לעמוד כנגד האויבים, והדרך למצוא מי נכשל בחרם יהיה על ידי גורל, שמתחילה יגרילו בין השבטים, והיה השבט אשר ה' ילכוד אותו בגורל, יגרילו בין משפחותיו, ואח"כ בין בתי אותה משפחה, ובין הגברים במשפחה, עד שימצאו את מי שחטא. ועל מה שיעשו כאשר ימצאו את החוטא, כתיב (שם ט"ו), "וְהָיָה הַנִּלְכָּד בַּחֵרֶם יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ אֹתוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ כִּי עָבַר אֶת בְּרִית ה' וְכִי עָשָׂה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל".

ויהושע עשה את הגורל בדבר ה', ונלכד שבט יהודה, ואח"כ משפחת זרחי, ואח"כ זבדי בנו, ולאחר מכן כרמי בן בנו, וכעת רק נשאר ליהושע להגריל שוב, ולראות מי מבני כרמי יעלהו ה' בגורל (שם ט"ז - י"ח). ואיתא במדרש שם, שכאשר הגורל הגיע עד לבית אביו[21], הבין עכן שהוא עומד להעלות בגורל, שהרי האמת היא שאכן הוא נכשל בחרם, וחשש שימיתוהו מחמת הגורל, על כן פנה אל יהושע ואמר לו, מדוע תפיל גורל ביני לבין אחי, אני יפיל את הגורל בינך לבין פינחס, ואם לא יעלה הגורל על אחד מהם, אף אני אאמין בכוחו של הגורל, והיינו, שהמציאות היא שהגורל צריך ליפול על מאן דהוא, אם כן אין כל ראיה ממי ששמו עלה בגורל שהוא החוטא.

ואיתא במדרש שם, "באותה שעה אמר יהושע [לעכן], (שם י"ט) בְּנִי שִׂים נָא כָבוֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תּוֹדָה וְהַגֵּד נָא לִי מֶה עָשִׂיתָ אַל תְּכַחֵד מִמֶּנִּי. אמר [עכן] ליהושע, אף אתה הגד נא לי מה עשית. מיד נפל מחלוקת בישראל, ועמדו שבט יהודה במריבה, והרגו מישראל כתות כתות..", הרי שבעקבות מעשה עכן פרצה מלחמה בין שבט יהודה לשאר השבטים, ואף נהרגו כתות כתות מישראל.

ועכן בהודאתו הפסיק מלחמה נוראה זו בין השבטים, כדאיתא במדרש שם, "כיון שראה עכן כך [את המלחמה שנתעוררה והריגת כתות כתות מישראל], אמר בלבו, כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ואני על ידי נהרגו כמה אנשים מישראל. אני חוטא ומחטיא. מוטב אני אודה לפני הקב"ה ולפני יהושע, ואל תבא תקלה על ידי. מה עשה עכן, עמד והשמיע קולו לכל הקהל, והסו כל הקהל לפניו, ואמר ליהושע (שם כ'), אֲמֻנָה אֲנֹכִי חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי. לא זאת בלבד, אלא כבר מעלתי באחרות. אמר לו יהושע, ואני כך הייתי יודע שהדבר תלוי בך, אלא הגד נא ואל תכחד ממני, אמר לו [עכן], (שם כ"א) וָאֶרְאֶה בַּשָּׁלָל... אַדֶּרֶת שִׁנְעָר אַחַת טוֹבָה וּמָאתַיִם שֶׁקֶל כֶּסֶף וּלְשׁוֹן זָהָב אֶחָד חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִשְׁקָלוֹ וְאֶחְמְדֵם וְאֶקָּחֵם [וְהִנָּם טְמוּנִים בְּאֶרֶץ בְּתוֹךְ הָאֹהֳלִי וְהַכֶּסֶף תַּחְתֶּיהָ]". ומוסיף המדרש וכותב, "ואל תאמר שאני עני והייתי צריך, שאין בשבט עשיר ממני".

מיד כששמע יהושע את הודאתו של עכן, נאמר (שם כ"ב - כ"ג), "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ מַלְאָכִים וַיָּרָצוּ הָאֹהֱלָה וְהִנֵּה טְמוּנָה בְּאָהֳלוֹ וְהַכֶּסֶף תַּחְתֶּיהָ. וַיִּקָּחוּם מִתּוֹךְ הָאֹהֶל וַיְבִאוּם אֶל יְהוֹשֻׁעַ וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל...", ואיתא במדרש שם, "מפני מה שלח יהושע, כדי שלא יגנבו אותם שבט יהודה ולא יוסיפו במחלוקת, לפיכך שלח יהושע מהרה". ע"כ ע"פ במבד"ר כ"ג ו', וע"ע בסנהדרין מ"ד א', ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג (דף כ"ז ב') ותדא"ר י"ח, שהובא בן בהוספות ושינויים.

ואת בני ובנותי איבדתי – שעכן איבד את בניו ובנותיו, שהרגם יהושע בדבר מה שחטאו עם אביהם.

שבניו ובני ביתו של עכן חטאו עם אביהם, ונהרגו בידי יהושע על מעשיהם, כפשטות לשון הפסוקים (יהושע ז' כ"ד - כ"ה), "וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת עָכָן בֶּן זֶרַח וְאֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הָאַדֶּרֶת וְאֶת לְשׁוֹן הַזָּהָב וְאֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו וְאֶת שׁוֹרוֹ וְאֶת חֲמֹרוֹ וְאֶת צֹאנוֹ וְאֶת אָהֳלוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ וַיַּעֲלוּ אֹתָם עֶמֶק עָכוֹר. וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ מָה עֲכַרְתָּנוּ יַעְכָּרְךָ ה' בַּיּוֹם הַזֶּה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ כָל יִשְׂרָאֵל אֶבֶן וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָם בָּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בָּאֲבָנִים" הרי שגם בניו ובנותיו נלקחו ונענשו עמו.

והכי איתא להדיא בפרדר"א (פ' ל"ח), "...תדע לך איך כח החרם היה גדול, בא וראה מיהושע בן נון, שהחרים את יריחו, היא וכל אשר בה... עכן בן כרמי בן זרח ראה את התרפים[22] ואת הכסף... וחמד אותם בליבו, והלך ולקחם וטמנם בתוך אהלו... לקח יהושע את עכן ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב, ואת בניו ואת בנותיו ואת כל אשר לו[23], והעלם לעמק עכור. וכתיב (דברים כ"ד ט"ז), לא יומתו אבות על בָּנִים, אם כן אלו מפני מה מתו. אלא על שידעו ולא הגידו. סקלם באבנים ושרפם. אם שרפה למה סקילה, ואם סקילה למה שרפה. אלא סקילה מפני שידעו בדבר ולא הגידו, שרפה על שמתו עליו ששה ושלשים צדיקים...". הרי שעכן איבד מחמת חטאו את בניו ובנותיו.

איברא, שמצאנו דעות החולקות על כך, וסוברות שבניו ובנותיו לא נהרגו עמו, כדאיתא בסנהדרין מ"ד א', "אמר ליה ריש גלותא לרב הונא, כתיב וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת עָכָן בֶּן זֶרַח וְאֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הָאַדֶּרֶת וְאֶת לְשׁוֹן הַזָּהָב וְאֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו וְאֶת שׁוֹרוֹ וְאֶת חֲמֹרוֹ וְאֶת צֹאנוֹ וְאֶת אָהֳלוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ. אם הוא חטא, בניו ובנותיו מה חטאו. אמר ליה, וליטעמיך, אם הוא חטא, כל ישראל מה חטאו, דכתיב וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, אלא לדרותן (שיראו את קלקולו, ויזהרו בעצמן ולא יוסיפו למעול בחרם - רש"י), הכי נמי כדי לדרותן", וכעי"ז איתא במבד"ר כ"ג ו'. ומבואר שכל מה שיהושע לקח עמו את בניו ובנותיו של עכן, היה זה רק בכדי לדרותן, וכלל לא נענשו עמו.

וע"ע שמחות ב' ט', שעכן בוידויו הזכיר שבני ביתו לא היו שותפים עמו בחטאו, "(שם כ') אֲנֹכִי חָטָאתִי. אנכי ולא ביתי, חטאתי ולא בניי, מלמד שהתוודה באמונה", הרי שבוידויו זה טען שרק ידו היתה במעל, ואילו בני ביתו נקיים מכל עון ואשמה.

---

13 חרם הכנעני מלך ערד, מפורש בקרא (במדבר כ"א א' - ג'), "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי. וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַה' וַיֹּאמַר אִם נָתוֹן תִּתֵּן אֶת הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עָרֵיהֶם. וַיִּשְׁמַע ה' בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם חָרְמָה".

14 חרם סיחון ועוג, אף הוא מפורש בפסוקים (דברים ב' ל"א - ל"ד, ג' א' - ו'), "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת סִיחוֹן וְאֶת אַרְצוֹ הָחֵל רֵשֶׁת לָרֶשֶׁת אֶת אַרְצוֹ... וַיִּתְּנֵהוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו וְאֶת כָּל עַמּוֹ. וַנִּלְכֹּד אֶת כָּל עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם אֶת כָּל עִיר מֵתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד. וְגַפָּן וְגֵעֶל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לְקָרָאתֵנוּ הוּא וְכָל עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי... וַיִּתֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וְאֶת כָּל עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ עַד בִּלְתִּי הִשְׁאִיר לוֹ שָׂרִיד... וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל עִיר מֵתִם הַנָּשִׁים וְהַטָּף".

וע"ע ברבינו חננאל שמנה את חרמי סיחון ועוג, כשני חרמים, לא כפשטות הירושלמי שהוא נמנה רק אחד.

15 הנה 'חרם מדין' לא מצאנו בפסוקים, ויתירה מזאת, שמפורש בפסוקים שכל השלל היה לבני ישראל, וכדכתיב (במדבר ל"א ט'), "וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת טַפָּם וְאֶת כָּל בְּהֵמָתָם וְאֶת כָּל מִקְנֵיהֶם וְאֶת כָּל חֵילָם בָּזָזוּ", מלבד המכס שנתנו לה', אם כן מה שייך שם בכלל מעילה.

שו"ר שכבר הקשה כן במראה הפנים על הירושלמי, ותירץ שאכן לא מדובר על מלחמת מדין, אלא על מלחמות אחרות.

ויעויין בספרי מטות קנ"ז, שאיתא שם, "וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשָּׁלָל וְאֶת כָּל הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. וַיָּבִאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן. מגיד הכתוב שהיו בני אדם כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל, לא כענין שנאמר (יהושע ז' א'), וַיִּמְעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעַל בַּחֵרֶם, אבל כאן, ויקחו את כל השלל ויביאו אל משה" (וכעי"ז איתא במבמד"ר כ"ב ד', "ויקחו את כל השלל ואת המלקוח ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן. להודיע שבחן שלא נטלו כלום מן הבזה שלא ברשות, אלא הביאו לפניהם זז, עיי"ש ותורה נחת.

19 עי' ברבינו חננאל שם שגרס בגמ', שרק אשתו של עכן ידעה ממעשיו, ועל כן הם לא נחשבו לנסתרים, אבל יחד עם זאת הם גם לא היו גלויים. ואילו המאירי כתב, שהיות ואשתו ובניו ידעו ממעשיו, הרי שלשה, ודבר שלשלה יודעים נחשב כגלוי שכולם יודעים אותה, ויתכן וכוונתו שהרי סופו שכולם יודעוהו, כעין סוגיא ד'אפי תלתא' בהלכות לשה"ר, בערכין (ט"ז א'), דאיתא שם, "אמר רבה בר רב הונא, כל מילתא דמיתמאמרא באפי תלתא, לית בה משום לשונא בישא. מ"ט, חברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה".

20 ואיתא בסנהדרין מ"ד א', ששיטת רבי יהודה שאכן מתו שלשים וששה מישראל, ואילו רבי נחמיה חולק, וזאת מחמת שדרש מדוע נאמר בפסוק 'כשלשים וששה' ולא נאמר 'שלשים וששה', אלא מלמד שבמלחמת העי נהרג אדם אחד השקול כנגד שלשים וששה איש, שהם רובה של שבעים הסנהדרין, והוא יאיר בן מנשה.

21 ע"פ המהרז"ו בעל במד"ר שם, ד"ה שאתה אומר שאני מת, עיי"ש שמוכיח כן בדברי המדרש.

22 ידועה ששיטת הפרדר"א שהיה זה עבודה זרה, והקשה הרד"ל בביאורו (אות ק"א), שדבר זה לא נזכר כלל במקרא. ותירץ, שלמד כן ממה שכתוב 'לשון זהב', ששם זה אינו נמצא במקרא אלא על לשון אדם המדבר ממש, והיינו תרפים, שהיה הלשון זהב בפיהם מדבר.

(והוסיף בקשה כפי, שכ"ז שלשון המוזכר הוא לשון אדם המדבר, זה דוקא במקרא, אבל בלשון משנה הוא מושאל לכל דבר העשוי כצורת לשון, כגון 'לשונות של ארגמן' וכהנה רבות).

23 ויעויין בביאור הרד"ל שם אות ק"ד, שכתב לבאר מדוע האריך המדרש וכתב את כל לשון הפסוק, שיהושע לקח את עכן והכסף והאדרת ולשון הזהב ובניו ובנותיו. זאת משום שעצם מה שלמד שאף בניו ובנותיו נהרגו עמו, הוא מפסוק זה, שבניו ובנותיו נכתבו בין החפצים שנשרפו, ולא כתבם בתחילה או בסוף, עיי"ש.

14 וכנראה שרש"י למד, שכל אחד מהתיבות נדרש לחרם אחר, והיינו שגם ה'עשיתי' נדרש לחרם נוסף שעבר עליו.

15 ויעויין במהרש"א בח"א שביאר באופן אחר, שרב אסי אר"ל דורש, ש'וכזאת' וכזאת נלמד, שעכן לקח עליו דיהוא, שכמו החרם שעבר עליו כעת, עוד כמותו עבר בימי משה, וה'וכזאת' השני נלמד, שהוסיף עכן ואמר, שמלבד החרם הראשון בימי משה שהוא עבר, היה עוד כדברים הללו, שנכשל אף בחרם שני בימי משה.

16 הנה לענין דרשתו רבי יוחנן משום ראבד"ש, לא ביאר לנו רש"י דבר, היאך נדרשים תיבות הללו למנין חמשה. ומצאתי בתוספות רא"ש שכתב, "חמשה. וכזאת וכזאת שעיתי, תרי ווי"ן קא דרשי". והיינו שמוסיף על דרשת רב אסי אר"ח שדרש מכל תיבה חרם אחד, שהווי"ם של 'וכזאת' נדרשים להוסיף כל אחד מהם חרם נוסף, כך שעולים יחדיו לחמשה.

18 ובעיקר ענין זה מתי ד' מעניש את הרבים על חטאי היחידים, הנסתרות ואף הגלויות, האריכו בזה רבים מרבותינו הראשונים ואף מהאחרונים בסוגיא ואחר כך נטלו...", וכעי"ז בתנחומא שם). ולכאורה בדברי הספרי משמע, שהיה כאן כעין חרם, שאין לקחת דבר מהביזה לפני שיביאו את זה לפני משה ואהרן, ורק אחרי שהביאו לפני משה ואהרן, היה מותר להם להשתמש בביזה, ולפי"ז יתכן לומר, שעכן לקח מהביזה ולא הביא את מה שבזז לפני משה ואהרן, ועל כן נחשב הדבר כלפיו כאילו עבר על החרם, ואכתי צ"ב.

וכעת ראיתי ברד"ק עה"פ שמפרט את כל החרמים שהיו, וכותב, "ובמדין, שנתנו הזהב קדש לה'..."

ובטרם אבלה פרשה זו, אינה כ' לידי מציאה כשרה, בתדא"ר (פ' י"ח, ד"ה פעם אחת הייתי מהלך בתוך הגולה), שאיתא שם, "...באותה שעה בכה עכן בכיה גדולה ואמר, אוי לי, אף החרם שנטלו חבירי מן המדיינים, נתנו חבירי למשה, ואני לא נתתי לו, לפיכך באתה עלי זאת הבושה והכלימה הגדולה", הרי שהחרם במלחמת מדין היה, בדבר נתינת השלל למשה (ועיי"ש מתי היתה 'אותה שעה', ובביאור הישועות יעקב באות פ"ה, שמיישב את התימה בדברים).

17 וכנראה שדעת רבי יוחנן משום ראבד"ש, לא כיאור לנו רש"י דבר, היאך נדרשים תיבות הללו למנין חמשה. ומצאתי בתוספות רא"ש שכתב, "חמשה. וכזאת וכזאת שעיתי, תרי ווי"ן קא דרשי". והיינו שמוסיף על דרשת רב אסי אר"ח שדרש מכל תיבה חרם אחד, שהווי"ם של 'וכזאת' נדרשים להוסיף כל אחד מהם חרם נוסף, כך שעולים יחדיו לחמשה.

18 ובעיקר ענין זה מתי ד' מעניש את הרבים על חטאי היחידים, הנסתרות ואף הגלויות, האריכו בזה רבים מרבותינו הראשונים ואף מהאחרונים בסוגיא כאן כעין חרם, שאין לקחת דבר מהביזה לפני שיביאו את זה לפני משה ואהרן, ורק אחרי שהביאו לפני משה ואהרן, היה מותר להם להשתמש בביזה, ולפי"ז יתכן לומר, שעכן לקח מהביזה ולא הביא את מה שבזז לפני משה ואהרן, ועל כן נחשב הדבר כלפיו כאילו עבר על החרם, ואכתי צ"ב.

וכעת ראיתי ברד"ק עה"פ שמפרט את כל החרמים שהיו, וכותב, "ובמדין, שנתנו הזהב קדש לה'..."

ובטרם אבלה פרשה זו, אינה כ' לידי מציאה כשרה, בתדא"ר (פ' י"ח, ד"ה פעם אחת הייתי מהלך בתוך הגולה), שאיתא שם, "...באותה שעה בכה עכן בכיה גדולה ואמר, אוי לי, אף החרם שנטלו חבירי מן המדיינים, נתנו חבירי למשה, ואני לא נתתי לו, לפיכך באתה עלי זאת הבושה והכלימה הגדולה", הרי שהחרם במלחמת מדין היה, בדבר נתינת השלל למשה (ועיי"ש מתי היתה 'אותה שעה', ובביאור הישועות יעקב באות פ"ה, שמיישב את התימה בדברים).

16 וכנראה שרש"י למד, שכל אחד מהתיבות נדרש לחרם אחר, והיינו שגם ה'עשיתי' נדרש לחרם נוסף שעבר עליו.

ויעויין במהרש"א בח"א שביאר באופן אחר, שרב אסי אר"ל דורש, ש'וכזאת' וכזאת נלמד, שעכן לקח עליו דיהוא, שכמו החרם שעבר עליו כעת, עוד כמותו עבר בימי משה, וה'וכזאת' השני נלמד, שהוסיף עכן ואמר, שמלבד החרם הראשון בימי משה שהוא עבר, היה עוד כדברים הללו, שנכשל אף בחרם שני בימי משה.

17 הנה לענין דרשתו רבי יוחנן משום ראבד"ש, לא ביאר לנו רש"י דבר, היאך נדרשים תיבות הללו למנין חמשה. ומצאתי בתוספות רא"ש שכתב, "חמשה. וכזאת וכזאת שעיתי, תרי ווי"ן קא דרשי". והיינו שמוסיף על דרשת רב אסי אר"ח שדרש מכל תיבה חרם אחד, שהווי"ם של 'וכזאת' נדרשים להוסיף כל אחד מהם חרם נוסף, כך שעולים יחדיו לחמשה.

18 ובעיקר ענין זה מתי ד' מעניש את הרבים על חטאי היחידים, הנסתרות ואף הגלויות, האריכו בזה רבים מרבותינו הראשונים ואף מהאחרונים בסוגיא

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ל"מוד הפרשה עם פרש".

הדרך הטבעית בה ברא ה' את האדם היא, שישנם אברים וחושים עליהם יש לאדם בנקל שליטה מלאה, וישנם אברים וחושים אחרים, שעליהם צריך האדם ללמוד לשלוט עליהם ולהיות בעלים על מעשיהם. כשתינוק נולד, לוקח לו זמן ללמוד את השליטה על ידיו ורגליו, אבל מאותה שעה ואילך, מי שאינו שולט עליהם נחשב כחולה בחולי הנפש. אדם שאינו יכול לשמור את ידיו מלהכות את רעהו או ליטול חפץ שאינו שלו, לשמור את רגליו לבל יבעטו או ילכו לקומים שאינו ראוי, אם הוא עדיין ילד קטן, אפשר להתנחם שיגדל, אבל אם הוא כבר גדל והיה לאיש, הרי הוא מסכן גדול צצריך למצוא רופאה למכתו.

העין היא המאיבריים היותר קשים לשלוט בהם. מהירות ראייתה של העין גורמת, שעוד לפני שאדם הספיק להרגיש שהוא עומד בפני חשש בנגיעה, שניצב על שפת בור עמוק ומסוכן, הוא כבר יכול למצוא את עצמו מחליק במדרון ונופל אל קרבו. מסיבה זו גם השכר לשומרים את עיניהם מכל דבר רע, הוא גדול ועצום עד אין קץ ושיעור, ומתוך החלטה נחושה והתעוררות בכל עת על חשיבות הדבר והסכנה בכשלון בה, ניתן להגיע לדרגות גבוהות בשליטה על העיניים ושמירת קדושתן.

שונה מכל היא המחשבה, שהמחשבות והזכרונות, בדרכי הטבע הם עולים לאדם ומתעתעים בו בכל עת ושעה, ואף לא מועיל רצון שלא לחשוב עליהם, ואדרבה, ככל שיוסיף להדחיק מחשבה והרהור מסוים מליבו, כך מחשבה זו תעלה לו בכל עת, והרהור בו יציק לו בלא מנוחה בכל שעה.

אכן גם על המחשבה, ההרהורים והזכרונות, הקב"ה נתן לאדם את הכח והיכולת לשלוט, אלא שבכדי להגיע לשליטה זו, יש לאדם להתאמן רבות, ועיקר הנצחון במלחמה זו הוא על ידי עיסוק המחשבה בדברים אחרים, שמחשבה דוחקת מחשבה, ומי שטרוד בקושיה המעיקה לו, אין לו מקום להרהורי הלב. מי שמהרהר אודות מהלך בסוגיא, אין במוחו מקום פנוי למחשבות פחד ודמיונות שוא.

אלו שעבדו על עצמם תקופה ארוכה, יכולים לזכות להגיע למצב שהם 'בעלי בתים' על מחשבותיהם והרהוריהם. בכחם להגיע לכך שבתפילה לא יפריעוהו מחשבות זרות, ובזמנים אחרים לא יכשילוהו הרהורים אסורים ובמהלך החיים לא יטרידוהו דמיונות שונות.

כזה היה ר' לייזר פונקזדערלרענלעבטער* כל מי שהיה מתבונן בו לא היה מבין היאך הוא חי. ומנין הוא שואב את כוחותיו שגופו הצנום והשדוף מצליח להחזיק מעמד. מראהו כ'שלד' מכוסה עור, כ'מוזלמן' שיצא כעת מאחת מהמחנות הזכורים לשמצה, יחד עם הליכתו האיטית והשפופה, כשנראה ממנה שדי בפסיעה אחת שאינה מספיק יציבה יכולה לגרום לו לנפילה שתשבור לו את עצמותיו, וכולו אומר חולשה ותשישות מוחלטת.

אבל מי שהכיר את ר' לייזר מקרוב, ידוע ידע נאמנה שהוא אחד מהגיבורים הגדולים שבעיר, אם לא הגיבור בלבם. לא רק שיש לו שלטון עצבי מוחלט על גופו, שבכל בוקר השכם, הוא קופץ ממיטתו לעוד יום נוסף לעבודת בוראו, כאשר הוא זוכה להמנות ב'עשרה הראשונים בבית הכנסת', שדרגתם העצומה שגרמו להשראת השכינה מביאה לכך, שנוטלים שכר כנגד כל אלו שבאים אחריהם. גם בתפילת מנחה ומעריב הוא זוכה להמנות עם אותם יקרים היודעים להחשיב ולייקר את התפילה, ובשאר שעות היום, יושב הוא בבית המדרש ועוסק בתורה. מתוך עמל ויגיעה, בריתפא דאוריתא, במקום להשמע לגופו הדווי, לשכב במיטה כל היום בכדי לנוח ולהתאושש, כדרכם כסל למו של קשישים בגיל אחרים במצבו, שאין להם מה לעשות עם הזמן היקר שחנונם לו'.

גבורתו הגדולה של ר' לייזר, אומרים יודעי דבר, היא בשליטתו המחולטת על מחשבותיו והרהוריו, ואף על דמיונותיו וזכרונותיו. לא היה זה מחמת שלא היו לו זכרונות לשקוע בהם, כי היו לו רבים כאלו, אלא מחמת שרצה לברוח מהם ולהשקיע את רוחו הסוערה בתורה ועמלה.

פעם בשנה, קבע לו ר' לייזר זמן מיוחד בו הוא נתן דרור למחשבותיו וזכרונותיו, וכפי שהיו עולים לו באותה שעה, היה מספרם לדורות הבאים. היה זה במוצאי 'שמחת תורה', לאחר ששש ורקד, שמח וצהל בשמחת התורה, ושעה קלה לאחר צאת החג, היו מתאספים בניו ונכדיו וכל יוצאי חלציו, יחד עם בנים אחרים שביקשו להרגיש ולחוש את המיים שעברו וחלפו, עם נסיונותיהם הקשים והמרים והעמידה בהם בחירוף נפש.

בכל שנה מחדש היה מספר על 'חויות' אחרות שעבר אי שם 'בעמק הבכה', ברוסיה הקומוניסטית במעצרים וענויים שעברו עליו. בכל פעם היו השומעים הרבים מתפעלים עד מאוד מהכח והעוז, החוזק והתעצומות, שהיו לו לעמוד כנגד כל כוחות הרשע והשיטנה שהתאחדו יחד לשבור חלילה את שומרי התורה והמצוות.

בשנה זו במעמד המסורתי סיפר ר' לייזר, מהיכן ובאילו תנאים הוא למד לשלוט על המחשבה וההרהורים שלטון לא מציאי. היה זה בתחילה שלטון הקומוניסטים, כאשר הם הכריזו מלחמה על ה' ותורתו, והוציאו מחוץ לחוק כל פעילות דתית ציבורית, כאשר מטרתם היתה כיונים בזמנם, 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', ולצורך מטרה זו הקצו כוחות רבים של אנשי משטרה וסוכני חרש, שתפקידם היה לעקוב ולרחוח היכן מתקיימת פעילות של תורה ותפילה, שעונשם של המשתתפים בה היה, הגלייה לסיביר למשך עשרים וחמש שנה, כאשר המציאות הנראה בדרך כלל היתה, שעשר הכניסה למחנות העבודה בסיביר היה 'חד סטרית', רבים נכנסו ולצאת לא היה מי שיצא, עובדי הכפיה נפחו את נשמתם אחד אחרי השני, מי במהרה ומי לאחר זמן, אבל כמעט לא היה מי שיצא משם חי, למעט בתקופה המאוחרת יותר, וכן אותם אלו שחסדיו הרבים של ה' סוכסו אותם בכל עת ושעה, והגנו עליהם מכל צרה ונזקה, וזכו לצאת ממקום נכיה וצלמות זה ולהגיע למקום מנוחה ונחלה, בו יכלו לקיים את התורה ולשמור מצוותיה בלא כל חששות ופחדים.

כמובן, שאנו בני התורה, מספר ר' לייזר, לא חשבנו לוותר על חיינו ואורך ימינו. לכולנו היה ברור שאין לנו חיים אילולי לימוד התורה הקדושה והעמל והיגיעה בה, ועל כן נתקבצנו יחדיו במחתרת ללמוד וללמד, להמשיך גם במקום זה את קיום העולם בזכות התורה ומסירתה לדור הצעיר.

באחד מן הימים, הצליחו לגלות אנשי הבילוש שישנה איזו פעילות באיזור. למרות כל הנסיונות וההשתדלויות הרבות להסתיר את התאספותנו יחדיו, שכל אחד היה בא בהפרש של כרבע שעה בינו לבין זה שלפניו, ועוד כל מיני פעולות הסחה שנעשו, בכל זאת פרצו לביתי אנשי הבולשת, והפכו את הבית בכדי למצוא עדות לפעילות אסורה על פי החוק.

בחסד ה' עלינו הפריצה היתה בשעה בה לא היה מדובר שיתקיים שיעור. ועל כן עיקר חיפושיהם היו אחר הרשימות אל הבאים לפעילות המחתרתית שנעשית בבתינו. דרך הפעולה של אנשי הבולשת היה, שחלק מאנשיהם תופסים אם בני הבית, ושמים אם דבר במקום בו מורגש הדופק, כאשר האחרים מחפשים אחר מסמכים מאשימים, וכאשר המחפשים היו מגיעים למקום מו איזור בבית בו נמצאים המסמכים האסורים, ליבם של בני הבית היה מתחיל לפעום במהירות גבוהה יותר מחמת הפחד, וכן היו רדיפים המחפשים שהם נמצאים במקום בו עליהם להמשיך ולהתמיד בחיפושיהם, כאשר לפי המהירות של הדופק הם יכולים לחוש אם הם קרובים למציאתם או התרחקו מהם.

באותו יום שהם פרצו לביתי, ומשיך ר' לייזר לחתר אל תאר אם מה שעבר עליו באותה פריצה של אנשי הבולשת. היה זה כאשר הייתי רק אני בביתי, ישוב על יד השולחן ועוסק בתורה הקדושה, ותוך כדי עמל בהבנת תוספות מוקשה, פרצו אנשי הבולשת לבית. דפיקותיהם הנסות עמדו לשבור את הדלת, ובקושי הספקתי להניח את הגמרא הגדולה בצד, וכבר הייתי מוכרח לפתוח להם את הדלת, אם חפצתי שישאר לי דלת לביתי. ארבעת אנשי הבולשת נכנסו פנימה תוך כדי צעקות וקללות, וגם כמה מכות יבשות שנתנו לי, והחלו בחיפושיהם אחר המסמכים המפלילים, תוך כדי שאחד מהם מניח את ידו הגסה מעל ליבי, ומנסה להרגיע לפי מהירות הדופק היכן ולעלים לחפש.

הרשימות המפלילות שהיו בביתי יכלו לשלוח יהודים רבים אל אחורי סורג ובריח לשנים רבות, וגם לסיבירייה לחצי יובל שנים, אלא שברירה רבה לא היתה, ובכדי לקיים את השיעור, היה צורך ברשימת הלומדים והזמנים בה כל אחד מהם מגיע. אמנם השמות ברשימות לא היו שמותיהם האמתיים כי אם שמות בדויים, אלא כיניים שכיינינו אותם בכדי שנבין בפי מדובר, אלא שם היתה לי ביתי רשימה נוספת, בה מופיע כל אחד בשמו האמתי וכביניני, בכדי שנוכל לוודא על מי תתכוונו בכל כיניי וכיניו.

הרשעים הללו הפכו את הבית בחיפושיהם אחר המסמאים המפלילים, ואני הבנתי כבר שעל ידי ה'פטנט' שלהם לא יצליחו להגיע לזה מהרה, היות וקשה מאוד לאדם לשלוט על המהירות של הדופק, במיוחד מתי שהוא לחוץ ומופחד. באותה שעה החלטתי ביליבי, שהאפשרות היחידה להנצל מידי אותם רשעים ארורים, היא רק על ידי התעמקות בדברי התוספות הקדושים בהם עסקתי עד לבואם, ובאופן זה אוכל להתנתק לחלוטין ממה שנעשה בביתי.

התירוץ של התוספות היה מאוד מוקשה בעיני, לא הבנתי מדוע תוספות בתירוצם חוזרים בהם מהנחנה הברורה שהיתה להם בקושיה. ובמיוחד התקשיתי שהרי בהנחת היסוד שהביאה לקושיה, כל הסוגיא היתה ברורה ומאירה, מלבד הקושיה עצמה, ואילו בתירוץ, הקושיה אכן נעלמה, אבל האור של הסוגיא נעלם יחד עמה, ושוב לא היו בהירים לי מחלוקתם של האמוראים וטעמיהם.

שעה ארוכה התעמקתי בדבריהם הקדושים של האמוראים, טעמיהם ומחלוקתם, כאשר אני מנסה להבין שוב את הסוגיה לפי המהלך המחודש של התוספות בתירוצם, כאשר בה אותה עת שכחתי לחלוטין מהממעד בו אני עומד, ולא חשתי כל במכות שהנחיתו עלי מידי פעם בפעם, ובודאי שלא שמתי אל ליבי היכן הם מחפשים והאם קרובים המה בחיפושיהם למצוא את הרשימות.

לאחר כשעתיים בהם אנשי הבולשת הפכו את כל הבית, יצאו הארבעה, כשהם מוסיפים להזהיר, שבכל עת מצוא הם יחזרו לבית לחיפוש מוגבר, וימצאו את כל מה שהצלחנו להסתיר מהם. מיד עם יציאתם מביתי, מרוב תשוקתי להבין את הסוגיא לפי דברי התוספות, לא הבחנתי שביציאתם לא נסגרה דלת ביתי לחלוטין, ויש יותר מסדק שבו ניתן לראות את מעשי, ומיד לקחתי את הגמרא הקדושה שהיתה מושלכת בבזיון באחד מירכתי הבית, ושקשתה בחרדת קודש, והתישבתי ללמוד שוב את הסוגיה ולנסות לירד לעומקה. הפעם האותיות האירו לי פנים, צללתי אל מימי יַם התלמוד, זכיתי לאורו ובסייעתא דשמיא הבנתי היטב את הסוגיה לפי דברי תוספות.

שמחתי היתה כה רבה שזכיתי להבין את דברי הגמרא הקדושה, ופצחתי בריקוד. תוך כדי הריקוד פרצו שוב אנשי הבולשת לבית, שעקבו אחר מעשי דרך החריץ הצר שבדלת, וכשראו אותי היאך אני רוקד עם הגמרא הישנה, במקום לבכות ולילל על אשר הפכו ושברו לי את כל הבית, הם סימנו ביניהם, שככל הנראה קיימי בטראומה, ושנתשבה עלי דעתי, ועל כן אין להם כל ענין להמשיך לחקור ולחפש אחרי. הם כל כך היו בטוחים בדעתם, עד שלא חששו לאומרה בפני, מעבודה כשראו אותי ממשיך בריקוד בתוך דביקות בה', שמראה זה היה זה להם לא יכלו להבינו, מלבד במסקנתם שאליה הגיעו.

בימים הקרובים שוחחתי רבות עם בני ביתי ועם עוד כמה מחברי בדבר מה רצונו של ה' מאתנו בשעה הקשה הזה שאינה לידינו. האם שנמשיך בפעולותינו עד הימים, למרות הסיכון הרב שיש בזה, והסכיימים הרבים שניתפסו כבר לעינוי ארוך וגזירה, ואם כן בני יגדלו בלא אב, ומי יודע אם לא יתפסו חלילה למינות. או שעיקר התפקיד שלי כרגע הוא לחשוב על הילדים אשר בהן יגדל אבי, ולהשתדל לעשות כל שיידי מגעת לעמדם ולחזק ולהחדיר בליבותיהם יראת שמים טהורה, כאשר בשביל כך עלי לוותר על היכולת ללמוד וללמד.

השאלה היתה קשה ונוקבת, במיוחד שהיה צה שאולי כל דברי אלו בדבר חובתי לילדי הוא מפני פחדי וחששי מאמסר ומאסר והגליה לסיביריה. מה גם שהתעוררה לי נקודה חדשה, שהיות וערלים רבים נשלחים למאות ואלפים דבר זה בימו לסיביר, ולא מחמת לימוד התורה, אלא מדמיונם החולה והמסורף של אנשי השלטון החוששים מכל מלה הנאמרת על ידי אדם ברחוב אם לשכנו, ורבים מהם הם כאלו שאפילו לא דיברו דבר, אלא העלילו עליהם עלילות שקר ושוא, ובכל זאת הם מגולים ונענשים, אם כן אולי גם סופי יהיה כמותם, ועדיף לי להתפס על דברי תורה ולא על דברים בטלים.

האמת היא, שבאותם ימים התעורר לי חשק רב ועצום למסור את הנפש למען ה' ותורתו. היה זה כאשר נודע לי סיפורו המדהים של ר' בינוש אויפאטלבענגנעבטער* המוהל שבעיר, שלאחרונה שוב נעצר, וחזר מוכה וחבוב בכל חלקי גופו, ושש ושמח עד בלי שיעור. ר' בינוש סיפר לי מה עמד מאחורי מעצרו זה שגרם לו לשמחה עצומה זו, ועורר אצלי את הנימים הדקים של 'מתי יבוא דבר זה לידי ואקיימנו'.

וכך סיפר ר' בינוש, לפני כמה ימים בעודי מהלך ברחובה של עיר, הרגשתי שמאן דהוא עוקב אחרי, ובדקתי וראיתי שמדובר בקיבוץ משטרה ביבר. חששתי עד מאוד ממעקבו, ומה גם שהתפלאתי, שלא מקובל שקצינים בכירים עורכים מעקב אחר חשודים ברחוב. ספקותי לא הספיקו להמשך, כאשר לפתע ניגש אלי הקצין וביקש שאאמתין לו בעוד כמחצית השעה בפינה נסתרת מאחורי שיח. חששתי מאוד שאותו קצין ביבר שהיה נראה גוי מגוז, זומם לעשות לי דבר רע, ובמיוחד שהיה לי מה לחשוש מחמת שלאחרונה מלתי עוד כמה ילדים, ועשיתי את העבירה החמורה ביותר שישנה ברוסיה הקומוניסטית. לאחר כמה דקות מחשבה הגעתי למסקנה, שאם אותו קצין היה רוצה להרע לי או לפגוע בי, לא היתה לו כל מניעה לעשות זאת באמצע הרחוב, ואינו צריך בעבור זה פינה נידחת, ועל כן החלטתי בליבי להמתין לו במקום ובשעה שדובר.

כדקתיים לפני המועד, הופיע הקצין הבביר, ולמרות שהיה לבוש בבגדים אזרחיים, בלא המדים שהיה בם קודם לכן, זיהיתי אותו היטב. הוא בדק את המקום אם אין מי שעוקב אחריו, הסתובב סביב המקום, וברגע אחד נתן זינוק רקפץ לתוכיכי השיח הענק שצמח שם. הוא רמז לי להתקרב אליו על ידי כניסתי אל תוכיכי השיח, וכשקרבתי אליו אמר לי שהוא יהודי ואף אשתו יהודיה, אלא שבכורח המציאות הקשה של הימים הנוראים והקשים הללו, הם עזבו את התורה ומצוותיה, רח"ל, וחיים כגויים גמורים.

השבוע, כך הוא מספר, נולד לו בנו בכורו, והוא חפץ מאוד למול את בנו, כדי לקיים את המצוה הראשונה שיש בלידת בן, וגם בשביל שבבוא הימים, בנו יוכל לחיות כיהודי. אבל, הוסיף הקצין ואמר, אתה בודאי מבין שאני לא יכול להרשות לכך שתכנס לביתי למול את בני, כי בודאי שמחפשים אחרי ובודקים אותי היטב בכל עת, ואם חלילה יתפשו אותי בדבר שכזה, סופי שאשלח לארץ גזירה. גם שאני יבוא לביתך זה יותר מידי מסוכן, ועל כן אבקש ממך, פנה אותו קצין, שתמצא ותעלה רעיון היאך ניתן לקיים את הברית בזמנה, בשבוע הקרוב.

אני לא מוהל, וניסיתי לומר לו ולדחות אותו מעלי, אלא שהוא אמר שנתון זה ידוע וברור לו, ואף ראה כך כתוב מפורש בתיק שלי במשטרה, ועל כן הוא מבקש ממני שלא אשיב אל פניו ריקם, ואני הוא ההזדמנות היחידה שלו בנשיא היהודי. התפללתי לה' שיתן לי עצה ותושיה להציל את אותו תינוק, שנזכה לכניסה בבריתו של אברהם אבינו בעיתו ובזמנו.

יש לי רעיון, אמרתי לאותו קצין, החוק כאן מחייב שבכל נסיעה מחוץ לעיר צריך אישור מיוחד. ביום שלישי הקרוב, בו צריך להיות הבריתו, אני אצא מהעיר בלא אישור, ואלך בדוקא במקום בו ישנו סיכוי רב שיתפסו אותי, וכך יביאו אותי השוטרים אליך לחקירה. באותו הבוקר תדאג שאשתך תביא את התינוק אליך לשמירה במשרדך במשך כמחצית השעה מחמת סדידורים שיש לה לעשות, והיא לא מצאה כל שומר אחר עבור התינוק לשעה קצרה זו, ואתה תשאיר אותי דקות ספורות במשרדך לבד, כאשר התינוק עמי, בעזרת ה' כשתחזור לחדר, בנך כבר יהיה מהול כדת וכדין.

דברי הוטבו בעיני הקצין, וסיכמנו על פרטי התוכנית, כאשר הוא מוסיף ואומר, שאם יתפסו את הענין שהתינוק נימול, הוא יזרוק עלי את כל האחריות על כך, בתוספת עיון של חטיפת בן של קצין ממשרדו לצורך חבלה דתית, כאשר החומרה היתירה שבזה היא, שמעשה חמור זה נעשה בן כותלי תחנת המשטרה, בתוכיכי חדרו של קצין בכיר, בגיבור לדעתם של הרורים.

הסכמתי גם לדברי האחרונים של הקצין, ובבוקר של יום שלישי, לאחר שהוספתי בתפילתי תחינה מיוחדת שיזכני ה' לקיים את המצוה החשובה הזו, יצאתי לכיוון הדרך המובילה אל מחוץ לעיר. לא הספקתי להרבות בהליכתי, וכשראיתי שוטרים מרחוק, המתנתי שיראו אותי, ומיד כשהם הבחינו בי, התחלתי לברוח כדי שיהיו ארחי ויתפסו אותי. התרגיל שלי הצליח, השוטרים רצו אחרי ותפסוני, והחלו להכות בי בחמת זעם מכה דבה וקשה, עד שכבר הייתי בטוח בעצמי שלא אצא חי מתחת ידיהם, והתחלתי באמירת הודידי.

תוך כדי הודידי פניתי בתפילה לה', וביקשתי בדמעות שליש שה' יזכה אותי לקיים אם המצוה החשובה המוטלת עלי היום, להכניס תינוק יהודי בבריתו של אברהם אבינו. עוד התפילה לע לשוני, והשוטרים החלו לאוזקני, כשהם מודיעים לי נאמנה, שכעת אוכל ללמוד לקח אצל קצין החקירות, המיוחד בעניניי הקשים והמרים.

בקושי רב גרורני אל עבר חדרו של הקצין, כשהם ממשיכים להכות בי בחוזקה. כשראה אותם הקצין, אמר להם, תנו לי לטפל בו כמו שצריך, ושלח אותם לדרכם. באותה שעה כבר שבעה נפשי מהמכות, וחצפתי לגשת לקיים את המצוה, אבל הקצין לא חשב כך, אלא בתחילה הושיבני מולו והחל להרעים עלי בקולו המפחיד, בתוספת אימומים על צינוק

שהיה מלא בחרקים ובמים הקפואים, ולאחר מכן הוא הוסיף ואמר, שאם אני לא אגיד לו מי הם אלו שהיו מעורבים בדבר, הוא יזרוק אותי לתוך הצינוק, ולא אצא לחופשי עד שאגיד לו מי הם אלו שהיו מעורבים בדבר, ואם לא אגיד לו מי הם אלו

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

הדרך הטבעית בה ברא ה' את האדם היא, שישנם אברים וחושים עליהם יש לאדם בנקל שליטה מלאה, וישנם אברים וחושים אחרים, שעליהם צריך האדם ללמוד לשלוט עליהם ולהיות בעלים על מעשיהם. כשתינוק נולד, לוקח לו זמן ללמוד את השליטה על ידיו ורגליו, אבל מאותה שעה ואילך, מי שאינו שולט עליהם נחשב כחולה בחולי הנפש. אדם שאינו יכול לשמור את ידיו מלהכות את רעהו או ליטול חפץ שאינו שלו, לשמור את רגליו לבל יבעטו או ילכו למקום שאינו ראוי, אם הוא עדיין ילד קטן, אפשר להתנחם שיגדל, אבל אם הוא כבר גדל והיה לאיש, הרי הוא מסכן גדול שצריך למצוא רפואה למכתו.

העין היא מהאיברים היותר קשים לשלוט בהם. מהירות ראייתה של העין גורמת, שעוד לפני שאדם הספיק להרגיש שהוא עומד בפני חשש נפילה, שניצב על שפת בור עמוק ומסוכן, הוא כבר יכול למצוא את עצמו מחליק במדרון ונופל אל קרבו. מסיבה זו גם השכר לשומרים את עיניהם מכל דבר רע, הוא גדול ועצום עד אין קץ ושיעור, ומתוך החלטה נחושה והתעוררות בכל עת על חשיבות הדבר והסכנה בכשלון בה, ניתן להגיע לדרגות גבוהות בשליטה על העיניים ושמירת קדושתן.

שונה מכך היא המחשבה, שהמחשבות והזכרונות, בדרכי הטבע הם עולים לאדם ומתעתעים בו בכל עת ושעה, ואף לא מועיל רצון שלא לחשוב עליהם, ואדרבה, ככל שיוסיף להדחיק מחשבה והרהור מסוים מליבו, כך מחשבה זו תעלה לו בכל עת, וההרהור בו יציק לו בלא מנוחה בכל שעה.

אכן גם על המחשבות, ההרהורים והזכרונות, הקב"ה נתן לאדם את הכח והיכולת לשלוט, אלא שבכדי להגיע לשליטה זו, יש לאדם להתאמן רבות, ועיקר הנצחון במלחמה זו הוא על ידי עיסוק המחשבה בדברים אחרים, שמחשבה דוחקת מחשבה, ומי שטרוד בקושיה המעיקה לו, אין לו מקום להרהורי הבל. מי שמהרהר אודות מהלך בסוגיה, אין במוחו מקום פנוי למחשבות פחד ודמיונות שוא.

אלו שעבדו על עצמם תקופה ארוכה, יכולים לזכות להגיע למצב שהם 'בעלי בתים' על מחשבותיהם והרהוריהם. בכחם להגיע לכך שבתפילה לא יפריעוהו מחשבות זרות, ובזמנים אחרים לא יכשילוהו הרהורים אסורים ובמהלך החיים לא יטרידוהו דמיונות שונות.

כזה היה ר' לייזר פונקינדערלערנענלעבטער* כל מי שהיה מתבונן בו לא היה מבין היאך הוא חי. ומנין הוא שואב את כוחותיו שגופו הצנום והשדוף מצליח להחזיק מעמד. מראהו כ'שלד' מכוסה עור, כ'מוזלמן' שיצא כעת מאחת מהמחנות הזכורים לשמצה, יחד עם הליכתו האיטית והשפופה, כשנראה ממנה שדי בפסיעה אחת שאינה מספיק יציבה יכולה לגרום לו לנפילה שתשבור לו את עצמותיו, וכולו אומר חולשה ותשישות מוחלטת.

אבל מי שהכיר את ר' לייזר מקרוב, ידוע ידע נאמנה שהוא אחד מהגיבורים הגדולים שבעיר, אם לא הגיבור שבהם. לא רק שיש לו שלטון עצמי מוחלט על גופו, שבכל בוקר השכם, הוא קופץ ממיטתו לעוד יום נוסף לעבודת בוראו, כאשר הוא זוכה להמנות ב'עשרה הראשונים בבית הכנסת', שדרגתם העצומה שגרמו להשראת השכינה מביאה לכך, שנוטלים שכר כנגד כל אלו שבאים אחריהם. גם בתפילת מנחה ומעריב הוא זוכה להמנות עם אותם יקרים היודעים להחשיב ולייקר את התפילה, ובשאר שעות היום, יושב הוא בבית המדרש ועוסק בתורה, מתוך עמל ויגיעה, בריתחא דאורייתא, במקום להשמע לגופו הדווי, לשכב במיטה כל היום בכדי לנוח ולהתאושש, כדרכם כסל למו של קשישים רבים אחרים במצבו, שאין להם מה לעשות עם הזמן היקר שחננם ה'.

גבורתו הגדולה של ר' לייזר, אומרים יודעי דבר, היא בשליטתו המחולטת על מחשבותיו והרהוריו, ואף על דמיונותיו וזכרונותיו. לא היה זה מחמת שלא היו לו זכרונות לשקוע בהם, כי היו לו רבים כאלו, אלא מחמת שרצה לברוח מהם ולהשקיע את רוחו הסוערה בתורה ועמלה.

פעם בשנה, קבע לו ר' לייזר זמן מיוחד בו הוא נתן דרור למחשבותיו וזכרונותיו, וכפי שהיו עולים לו באותה שעה, היה מספרם לדורות הבאים. היה זה במוצאי 'שמחת תורה', לאחר ששש ורקד, שמח וצהל בשמחת התורה, ושעה קלה לאחר צאת החג, היו מתאספים בניו ונכדיו וכל יוצאי חלציו, יחד עם רבים אחרים שביקשו להרגיש ולחוש את הימים שעברו וחלפו, עם נסיונותיהם הקשים והמרים והעמידה בהם בחירוף נפש.

בכל שנה מחדש היה מספר על 'חויות' אחרות שעבר אי שם 'בעמק הבכה', ברוסיה הקומוניסטית ובמעצרים ועינויים שעברו עליו. בכל פעם היו השומעים הרבים מתפעלים עד מאוד מהכח והעוז, החוזק והתעצומות, שהיו לו לעמוד כנגד כל כוחות הרשע והשיטנה שהתאחדו יחד לשבור חלילה את שומרי התורה והמצוות.

בשנה זו במעמד המסורתי סיפר ר' לייזר, מהיכן ובאילו תנאים הוא למד לשלוט על המחשבה וההרהורים שלטון ללא מיצרים. היה זה בתחילה שלטון הקומוניסטים, כאשר הם הכריזו מלחמה על ה' ותורתו, והוציאו מחוץ לחוק כל פעילות דתית ציבורית, כאשר מטרתם היתה כיוָנים בזמנם, 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', ולצורך מטרה זו הקצו כוחות רבים של אנשי משטרה וסוכני חרש, שתפקידם היה לעקוב ולרחרח היכן מתקיימת פעילות של תורה ותפילה, שעונשם של המשתתפים בו היה, הגלייה לסיביר למשך עשרים וחמש שנה, כאשר המציאות המרה בדרך כלל היתה, ששער הכניסה למחנות העבודה בסיביר היה 'חד סטרית', רבים נכנסו ולצאת לא היה מי שיצא, עובדי הכפיה נפחו את נשמתם אחד אחרי השני, מי במהרה ומי לאחר זמן, אבל כמעט לא היה מי שיצא משם חי, למעט בתקופה המאוחרת יותר, וכן אותם אלו שחסדיו הרבים של ה' סוככו אותם בכל עת ושעה, והגנו עליהם מכל צרה וצוקה, וזכו לצאת ממקום ציה וצלמות זה ולהגיע למקום מנוחה ונחלה, בו יכלו לקיים את התורה ולשמור מצוותיה בלא כל חששות ופחדים.

כמובן, שאנו בני התורה, מספר ר' לייזר, לא חשבנו לוותר על חיינו וארוך ימינו. לכולנו היה ברור שאין לנו חיים אילולי לימוד התורה הקדושה והעמל והיגיעה בה, ועל כן נתקבצנו יחדיו במחתרת ללמוד וללמד, להמשיך גם במקום זה את קיום העולם בזכות התורה ומסירתה לדור הצעיר.

באחד מן הימים, הצליחו לגלות אנשי הבילוש שישנה איזו פעילות באיזור. למרות כל הנסיונות וההשתדלויות הרבות להסתיר את התאספותינו יחדיו, שכל אחד היה בא בהפרש של כרבע שעה בינו לבין זה שלפניו, ועוד כל מיני פעולות הסחה שנעשו, בכל זאת פרצו לביתי אנשי הבולשת, והפכו את הבית בכדי למצוא עדות לפעילות אסורה על פי החוק.

בחסד ה' עלינו הפריצה היתה בשעה בה לא היה מדובר שיתקיים שיעור. ועל כן עיקר חיפושיהם היו אחר רשימות של אלו הבאים לפעילות המחתרתית שנעשית בבתינו. דרך הפעולה של אנשי הבולשת היה, שחלק מאנשיהם תופסים את בני הבית, ושמים את ידם במקום בו מורגש הדופק, כאשר האחרים מחפשים אחר מסמכים מאשימים, וכאשר המחפשים היו מגיעים למקום או איזור בבית בו נמצאים הממצאים האסורים, ליבם של בני הבית היה מתחיל לפעום במהירות גבוהה יותר מחמת הפחד, וכך היו יודעים המחפשים שהם נמצאים במקום בו עליהם להמשיך ולהתמיד בחיפושיהם, כאשר לפי המהירות של הדופק הם יכולים לחוש אם הם קרובים למציאתם או התרחקו מהם.

באותו יום שהם פרצו לביתי, ממשיך ר' לייזר והחל לתאר את מה שעבר עליו באותה פריצה של אנשי הבולשת. היה זה כאשר הייתי רק אני בביתי, ישוב על יד השולחן ועוסק בתורה הקדושה, ותוך כדי עמל בהבנת תוספות מוקשה, פרצו אנשי הבולשת לבית. דפיקותיהם הגסות עמדו לשבור את הדלת, ובקושי הספקתי להניח את הגמרא הגדולה בצד, וכבר הייתי מוכרח לפתוח להם את הדלת, אם חפצתי שישאר לי דלת לביתי. ארבעת אנשי הבולשת נכנסו פנימה תוך כדי צעקות וקללות, וגם כמה מכות יבשות שנתנו לי, והחלו בחיפושיהם אחר הממצאים המפלילים, תוך כדי שאחד מהם מניח את ידו הגסה מעל ליבי, ומנסה להרגיש לפי מהירות הדופק היכן עליהם לחפש.

הרשימות המפלילות שהיו בביתי יכלו לשלוח יהודים רבים אל אחורי סורג ובריח לשנים רבות, וגם לסיביריה לחצי יובל שנים, אלא שברירה רבה לא היתה, ובכדי לקיים את השיעור, היה צורך ברשימת הלומדים והזמנים בהם כל אחד מהם מגיע. אמנם השמות ברשימות לא היו שמותיהם האמיתיים של הלומדים, אלא כינויים שכינינו אותם בכדי שנבין במי מדובר, אלא שגם היתה לי בביתי רשימה נוספת, בה מופיע כל אחד בשמו האמיתי ובכינויו, בכדי שנוכל לוודא על מי התכוונו בכל כינוי וכינוי.

הרשעים הללו הפכו את הבית בחיפושיהם אחר הממצאים המפלילים, ואני הבנתי כבר שעל ידי ה'פטנט' שלהם הם יצליחו להגיע לזה מהרה, היות וקשה מאוד לאדם לשלוט על המהירות של הדופק, במיוחד מתי שהוא לחוץ ומפוחד. באותה שעה החלטתי בליבי, שהאפשרות היחידה להנצל מידי אותם רשעים ארורים, היא רק על ידי התעמקות בדברי התוספות הקדושים בהם עסקתי עד לבואם, ובאופן זה אוכל להתנתק לחלוטין ממה שנעשה בביתי.

התירוץ של התוספות היה מאוד מוקשה בעיני, לא הבנתי מדוע תוספות בתירוצם חוזרים בהם מההנחה הברורה שהיתה להם בקושיה. ובמיוחד התקשיתי שהרי בהנחת היסוד שהביאה לקושיה, כל הסוגיה היתה ברורה ומאירה, מלבד הקושיה עצמה, ואילו בתירוץ, הקושיה אכן נעלמה, אבל האור של הסוגיה נעלם יחד עמה, ושוב לא היו בהירים לי מחלוקתם של האמוראים וטעמיהם.

שעה ארוכה התעמקתי בדבריהם הקדושים של האמוראים, טעמיהם ומחלוקתם, כאשר אני מנסה להבין שוב את הסוגיה לפי המהלך המחודש של התוספות בתירוצם, כאשר בכל אותה עת שכחתי לחלוטין מהמעמד בו אני עומד, ולא חשתי כלל במכות שהנחיתו עלי מידי פעם בפעם, ובודאי שלא שמתי אל ליבי היכן הם מחפשים והאם קרובים המה בחיפושיהם למצוא את הרשימות.

לאחר כשעתיים בהם אנשי הבולשת הפכו את כל הבית, יצאו הארבעה, כשהם מוסיפים להזהיר, שבכל עת מצוא הם יחזרו לבית לחיפוש מוגבר, וימצאו את כל מה שהצלחנו להסתיר מהם. מיד עם יציאתם מביתי, מרוב תשוקתי להבין את הסוגיה לפי דברי התוספות, לא הבחנתי שביציאתם לא נסגרה דלת ביתי לחלוטין, ויש יותר מסדק שבו ניתן לראות את מעשי, ומיד לקחתי את הגמרא הקדושה שהיתה מושלכת בבזיון באחד מירכתי הבית, נישקתיה בחרדת קודש, והתיישבתי ללמוד שוב את הסוגיה ולנסות לירד לעומקה. הפעם האותיות האירו לי פנים, צללתי אל מימי ים התלמוד, זכיתי לאורו ובסייעתא דשמיא הבנתי היטב את הסוגיה לפי דברי תוספות.

שמחתי היתה כה רבה שזכיתי להבין את דברי הגמרא הקדושה, ופצחתי בריקוד. תוך כדי הריקוד פרצו שוב אנשי הבולשת לבית, שעקבו אחר מעשי דרך החריץ הצר שבדלת, וכשראו אותי היאך אני רוקד עם הגמרא הישנה, במקום לבכות וליילל על אשר הפכו ושברו לי את כל הבית, הם סיכמו ביניהם, שכל הנראה לקיתי בטראומה, ונשתבשה עלי דעתי, ועל כן אין להם כל ענין להמשיך לחקור ולחפש אחרי. הם כל כך היו בטוחים בדעתם, עד שלא חששו לאומרה בפני, במיוחד כשראו אותי ממשיך בריקוד בתוך דביקות בה', שמראה זה היה זר להם ולא יכלו להבינו, מלבד במסקנתם שאליה הגיעו.

בימים הקרובים שוחחתי רבות עם בני ביתי ועם עוד כמה מחברי בדבר מה רצונו של ה' מאתנו במצב הקשה הזה שאינה לידינו. האם שנמשיך בפעולותינו עד היום, למרות הסיכון הרב שיש בזה, והסיכויים הרבים שניתפס ונישלח לארץ גזירה, ואם כן בני יגדלו בלא אב, ומי יודע אם לא יתפסו חלילה למינות. או שעיקר התפקיד שלי כרגע הוא לחשוב על הילדים אשר חנן אותי ה', ולהשתדל לעשות ככל שידי מגעת ללמדם תורה ולהחדיר בליבותיהם יראת שמים טהורה, כאשר בשביל כך עלי לוותר על היכולת ללמוד וללמד.

השאלה היתה קשה ונוקבת, במיוחד שהיה צד שאולי כל דברי אלו בדבר חובתי לילדי הוא מפני פחדי וחששי ממאסר והגליה לסיביריה. מה גם שהתעוררה לי נקודה חדשה, שהיות וערלים רבים נשלחים למאות ואלפים דבר יום ביומו לסיביר, ולא מחמת לימוד התורה, אלא מדמיונם החולה והמטורף של אנשי השלטון החוששים מכל מילה הנאמרת על ידי אדם ברחוב או לשכנו, ורבים מהם הם כאלו שאפילו לא דיברו דבר, אלא העלילו עליהם עלילות שקר ושוא, ובכל זאת הם מוגלים ונענשים, אם כן אולי גם סופי יהיה כמותם, ועדיף לי להתפס על דברי תורה ולא על דברים בטלים.

האמת היא, שבאותם ימים התעורר לי חשק רב ועצום למסור את הנפש למען ה' ותורתו. היה זה כאשר נודע לי סיפורו המדהים של ר' בינוש אויפגאטלעבענגעבטער* המוהל שבעירי, שלאחרונה שוב נעצר, וחזר מוכה וחבול בכל חלקי גופו, ושש ושמח עד בלי שיעור. ר' בינוש סיפר לי מה עמד מאחורי מעצרו זה שגרם לו לשמחה עצומה זו, ועורר אצלי את הנימים הדקים של 'מתי יבוא דבר זה לידי ואקיימנו'.

וכך סיפר ר' בינוש, לפני כמה ימים בעודי מהלך ברחובה של עיר, הרגשתי שמאן דהוא עוקב אחרי, ובדקתי וראיתי שמדובר בקצין משטרה בכיר. חששתי עד מאוד ממעקבו, ומה גם שהתפלאתי, שלא מקובל שקצינים בכירים עורכים מעקב אחר חשודים ברחוב. ספקותי לא הספיקו להמשך, כאשר לפתע ניגש אלי הקצין וביקש שאמתין לו בעוד כמחצית השעה בפינה נסתרת מאחורי שיח. חששתי מאוד שאותו קצין בכיר שהיה נראה גוי גמור, זומם לעשות לי דבר רע, ובמיוחד שהיה לי מה לחשוש מחמת שלאחרונה מלתי עוד כמה ילדים, ועשיתי את העבירה החמורה ביותר שישנה ברוסיה הקומוניסטית. לאחר כמה דקות מחשבה הגעתי למסקנא, שאם אותו קצין היה רוצה להרע לי או לפגוע בי, לא היתה לו כל מניעה לעשות זאת באמצע הרחוב, ואינו צריך בעבור זה פינה נידחת, ועל כן החלטתי בליבי להמתין לו במקום ובשעה שדובר.

כדקותיים לפני המועד, הופיע הקצין הבכיר, ולמרות שהיה לבוש בבגדים אזרחיים, בלא המדים שהיה בהם קודם לכן, זיהיתי אותו היטב. הוא בדק את המקום אם אין מי שעוקב אחריו, הסתובב סביב המקום, וברגע אחד נתן זינוק וקפץ לתוככי השיח הענק שצמח שם. הוא רמז לי להתקרב אליו על ידי כניסתי אל תוככי השיח, וכשקרבתי אליו אמר לי שהוא יהודי ואף אשתו יהודיה, אלא שבכורח המציאות הקשה של הימים הנוראים והקשים הללו, הם עזבו את התורה ומצוותיה, רח"ל, וחיים כגויים גמורים.

השבוע, כך הוא מספר, נולד לו בנו בכורו, והוא חפץ מאוד למול את בנו, כדי לקיים את המצוה הראשונה שיש בלידת

המשך בעמוד הבא

הסיפור לא נכתב הלכה למעשה, ואין להסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם רש"י.

בן, וגם בשביל שבבוא הימים, בנו יוכל לחיות כיהודי. אבל, הוסיף הקצין ואמר, אתה בודאי מבין שאני לא יכול להרשות לכך שתכנס לביתי למול את בני, כי בודאי שמחפשים אחרי ובודקים אותי היטב בכל עת, ואם חלילה יתפשו אותי בדבר שכזה, סופי שאשלח לארץ גזירה. גם שאני יבוא לביתך זה יותר מידי מסוכן, ועל כן אבקש ממך, פנה אותו קצין, שתמצא ותעלה רעיון היאך ניתן לקיים את הברית בזמנה, בשבוע הקרוב.

אני לא מוהל, ניסיתי לומר לו ולדחות אותו מעלי, אלא שהוא אמר שנתון זה ידוע וברור לו, ואף ראה כך כתוב מפורש בתיק שלי במשטרה, ועל כן הוא מבקש ממני שלא אשיב את פניו ריקם, ואני הוא ההזדמנות היחידה שלו שבנו יהיה יהודי. התפללתי לה' שיתן לי עצה ותושיה להציל את אותו תינוק, שנזכה להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בעיתו ובזמנו.

יש לי רעיון, אמרתי לאותו קצין, החוק כאן מחייב שבכל נסיעה מחוץ לעיר צריך אישור מיוחד. ביום שלישי הקרוב, בו צריך להיות הברית, אני אצא מהעיר בלא אישור, ואלך בדוקא במקום בו ישנו סיכוי רב שיתפסו אותי, וכך יביאו אותי השוטרים אליך לחקירה. באותו הבוקר תדאג שאשתך תביא את התינוק אליך לשמירה במשרדך במשך כמחצית השעה מחמת סידורים שיש לה לעשות, והיא לא מצאה כל שומר אחר עבור התינוק לשעה קצרה זו, ואתה תשאיר אותי דקות ספורות במשרדך לבד, כאשר התינוק עמי, ובעזרת ה' כשתחזור לחדר, בנך כבר יהיה מהול כדת וכדין.

דברי הוטבו בעיני הקצין, וסיכמנו על פרטי התוכנית, כאשר הוא מוסיף ואומר, שאם יתפסו את הענין שהתינוק נימול, הוא יזרוק עלי את כל האחריות על כך, בתוספת עוון של חטיפת בן של קצין ממשרדו לצורך חבלה דתית, כאשר החומרה היתירה שבזה היא, שמעשה חמור זה נעשה בין כותלי תחנת המשטרה, בתוככי חדרו של קצין בכיר, ובניגוד לדעתם של ההורים.

הסכמתי גם לדבריו האחרונים של הקצין, ובבוקרו של יום שלישי, לאחר שהוספתי בתפילתי תחינה מיוחדת שיזכני ה' לקיים את המצוה החשובה הזו, יצאתי לכיוון הדרך המובילה אל מחוץ לעיר. לא הספקתי להרבות בהליכתי, וכשראיתי שוטרים מרחוק, המתנתי שיראו אותי, ומיד כשהם הבחינו בי, התחלתי לברוח כדי שהם ירוצו אחרי ויתפסו אותי. התרגיל שלי הצליח, השוטרים רצו אחרי ותפסוני, והחלו להכות בי בחמת זעם מכה רבה וקשה, עד שכבר הייתי בטוח בעצמי שלא אצא חי מתחת ידיהם, והתחלתי באמירת הוידוי.

תוך כדי הוידוי פניתי בתפילה לה', וביקשתי בדמעות שליש שה' יזכה אותי לקיים את המצוה החשובה המוטלת עלי היום, להכניס תינוק יהודי בבריתו של אברהם אבינו. עוד התפילה על לשוני, והשוטרים החלו לאוקזני, כשהם מודיעים לי נאמנה, שכעת אוכל ללמוד לקח אצל קצין החקירות, המיוחד בעינוייו הקשים והמרים.

בקושי רב גרדוני אל עבר חדרו של הקצין, כשהם ממשיכים להכות בי בחוזקה. כשראה אותם הקצין, אמר להם, תנו לי לטפל בו כמו שצריך, ושלח אותם לדרכם. באותה שעה כבר שבעה נפשי מהמכות, וחפצתי לגשת לקיים את המצוה, אבל הקצין לא חשב כך, אלא בתחילה הושיבני מולו והחל להרעים עלי בקולו המפחיד, בתוספת איומים על צינוק או הגליה לסיביר, לכל אלו הבוגדים במולדת ופועלים כנגד החוק. תוך כדי צעקותיו עלי הבחנתי בעגלה הקטנה העומדת בפינת החדר, ובה שוכב אותו תינוק יהודי קטן, שמי יודע לאיזה עולם קשה נולד ואלו נסיונות קשים ומרים יהיו מנת חלקו וגורלו, ואולי האות ברית קודש שבקרוב יחתם בבשרו, יעזור ויסיע בידו לגלות את בוראו ובסופו גם להגיע לקיום התורה והמצוות.

לאחר כמה צעקות נוספות קם לפתע הקצין, התקרב אלי בתנועה מאיימת, ואומר לי בקול רם, שהוא יוצא מהחדר לזמן מה, ואוי לנפשי אם ארהיב עוז ואקום ממקומי. ובטריקה עזה יצא הקצין מהחדר.

לא התמהמהתי אף לרגע, ומיד ניגשתי לעגלת התינוק הקטן, הוצאתי את סכין המילה ושאר הכלים שהוחבאו היטיב בין כפלי בגדי, ותוך כדי ההכנה המהירה לברית המילה, אמרתי את הפסוקים, ובירכתי את הברכה, ומלתי אותו כדת וכדין, כאשר מילה זו היתה המהירה ביותר שערכתי אי פעם.

בקושי הספקתי לעטוף את התינוק ולהניחו בעגלתו ולהחביא את כלי המילה, חזר הקצין ונכנס לחדרו, וכשראני שאיני על המקום בו ציוה עלי לישב, הכל לרתוח מזעם על כך שקמתי ממקומי כשהוא צוה עלי שלא לזוז. בין צעקה לצעקה אמר לי הקצין בלחש, שאין לו מילים להודות על כך שעל ידי הוא זכה לקיים את המצוה החשובה, וכל צעקותיו וזעקותיו הם רק כדי ששכניו לעבודה לא יחשדו בכלום. לבסוף מצא הקצין איזה שהיא אמתלה בעבורה הוא שחרר אותי תוך כדי זעקות רמות שזו הפעם האחרונה שאני יוצא חי מחקירה כזו ומשוחרר לביתי, ועלי להזהר ולהשמר מכל דבר.

סיפורו זה של ר' בינוש המוהל, שכולו מסירות נפש אמיתית וקבלת מכות עד כמעט מות בשביל קיום מצוה אחת, שח ר' לייזר לשומעים, עוררה אצלי את החשק הגדול והרב גם כן למסור את הנפש למען הרבצת תורה, אלא שעמדה בפני השאלה, 'מה ה' אלקיך שואל מעמך', מה ה' רוצה שאעשה בשעה קשה זו ובתקופה הנוראה שעוברת עלי ועל כל בית ישראל שבארץ דמים זו.

נזכרתי באותם הימים, כי בעיירה סמוכה מתגורר לו אחד מזקני התלמידי החכמים, שמחמת זקנותו לא עושים לו הרשעים דבר, אלא הניחוהו לישב בביתו ולעסוק בתורה, תוך כדי אזהרה חמורה לבל יעסוק בעבירות החמורות של הרבצת תורה, והוא יושב בביתו ועוסק בתורה כמנהגו זה עשרות שנים, וניתן להגיע אליו ולהתייעץ עמו בדבר הדרך אשר ילך בה והמעשה אשר יעשה. הגעתי לאותו תלמיד חכם מופלג, בערב שבת קודש פרשת וירא, הצעתי בפניו את צדדי השאלה על כל פרטיה ואפשרותיה כפי הנראה בעיני, והמתנתי למוצא פיו.

לאחר כמה דקות ארוכות של שקט, בהם הרהר הרב בשאלה, השיב, שבודאי חשוב מאוד שאדם יחזק בליבו את החשק והרצון למסור נפש למען קדושת שמו, לקיים מצוות בפרהסיא ובריש גלי, גם כאשר המחיר עבורם הוא הגלייה לסיביר לשנים רבות. מחשבות אלו מחזקים את האמונה בלב האדם, ומעודדים אותו לשמירת התורה והמצוות כפי שצריך למרות הנסיונות הקשים שישנם בדור זה.

ידועים לך בודאי דברי המדרש (ויק"ר ל"ב א'), "מה לך יוצא להסקל על שמלתי את בני, מה לך יוצא לישרף על ששמרתי את השבת, מה לך יוצא לההרג על שאכלתי מצה, מה לך לוקה בפרגול על שעשיתי סוכה, על שנטלתי לולב, על שהנחתי תפילין, על שהטלתי תכלת, על שעשיתי רצון אבא שבשמים... מכות אלו גרמו לי להאהב לאבי שבשמים", שבדברים אלו אנו רואים עד כמה חשוב ויקר בעיני ה' מי שמוסר את נפשו למען התורה ומצוותיה.

אלא שיחד עם זאת, הוסיף הרב ואמר, היות ולפי דבריך נשמע, שאתה לא מצליח כל כך לפעול בלא להתפס, והרי זה כמוסר עצמו למיתה ממש למען כבוד ה' ושמירת מצוותיו, ועל שאלה זו אם ראוי לעשות כן במצב זה, צריך לשאול לגדולי ישראל שיכולים לפסוק בעניני נפשות. וכל עוד שאין לך הכרעה בשאלה, התבוננתי בפרשתינו שלפני שעה קלה סיימתי ללומדה עפרש"י, כנפסק בשולחן ערוך (אור"ח רפ"ה ס"ב), וחשבתי בליבי שניתן ללמוד ממנה שעיקר תפקידו של אדם בחייו הוא לגדל את בניו לתורה ויראה, ובמיוחד בדור קשה זה שנושבות בו רוחות אפיקורסות וזלזול בלימוד התורה וקיום המצוות, ועל ההורים להבעיר בליבות ילדיהם את להבת האמונה ולהחדיר בהם את אהבת התורה וקיום המצוות, עד כדי מסירות נפש.

עצתי היא, אמר הרב, שתקבל על עצמך למסור את הנפש ללמד את בניך את התורה הקדושה, להקפיד שלא יעבור יום בלא שלמדו ועסקו בתורה אפילו לזמן קצר, גם אם הינך תשוש וחלוש, ואף אם הם עייפים ויגעים. גם אם מדובר בערב שבת וחג, ובכל הימים והעתים. תחפש אחר דברים שימשכו את ליבם לתורה, תשיג בעבורם דברים טובים ומיוחדים לעודד אותם בלימודם, וה' יהיה בעזרך שתזכה לגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים, וכולם ילכו בדרך ה' ולא יושפעו לרעה מהרוחות הכפירה המנשבות כאן במקומינו.

בדרכי חזרה לביתי, המשיך ר' לייזר בסיפורו, נתתי דברי הודיה מיוחדים לה' על שגם במצב הנוראי בו אנו נמצאים, השאיר לנו ה' שריד ופליט, את אחד מהרבנים החשובים והתלמידי חכמים המופלגים שבאורו יאיר לנו את הדרך שה' חפץ שנלך בה. וחשבתי בליבי היאך ניתן לקיים את דברי הרב על הצד היותר טוב ומועיל.

הקושי הגדול שעמד באותם ימים בפני אב שרצה ללמד את בניו תורה, היה מחמת החוב שהנהיגה המדינה שכל הורה חייב לשלוח את ילדיו למוסדות של המדינה בהם לימדו כפירה ושאר דברים רעים המכלים כל נפש יהודית, ומי שלא שלח את ילדיו לאותם מוסדות, לקחו אותם ממנו והעבירום לפנימיות ממשלתיות באופן שלא נשאר דבר מיהדותם של הילדים, כך שהאפשרות היחידה לגדל את הילדים היתה על ידי שליחתם לאותם מוסדות, בתקוה שחינוכו של ההורים ישפיע על הילדים לטובה כנגד הקלקול שמנסים לקלקלם ולעוותם במוסדות השלטון.

בכדי שלימודים אלו ישפיעו על הילדים הרכים לרעה, קבעו אנשי השלטון יום לימודים ארוך, ובסופו עוד הוסיפו 'שיעורי בית' לרוב, כדי שהילדים לא יהיו פנויים ללמוד כלל עם הוריהם. הילדים שבו לביתם בשעה מאוחרת, והיו צריכים להכין בשעות אלו 'שיעורי בית', כך שבקושי היה להם זמן מועט לאכילה ומשחק, וכבר היו צריכים לילך לשכב לישון להתחיל יום נוסף של לימודים וחוזר חלילה.

ר' לייזר החליט לעשות בתחבולות מלחמה, הוא רכש ב'שוק השחור' תפוז, מצרך נדיר באותם הימים, והודיע לבניו שכל מי שילמד עמו רבע שעה ביום, יוכל לקבל ממנו בשבת קודש, פלח שלם! כך הוא הריוח שני דברים, העיקר הגדול שבניו ילמדו עמו דבר יום ביומו בחשק רב, כאשר דמיונם על הפלח שיקבלו יעורר להם את החשק והרצון ללימוד למרות עייפותם הרבה, ועוד הריוח שבכל יום ויום הילדים ציפו לשבת קודש וחשבו עליה, ואף הפנימו את ההלכה שכל דבר טוב שומרים לשבת קודש.

זאת ועוד עשיתי, שבכדי לחבב על ילדי את התורה הקדושה, שיראו מול עיניהם את שמחתי בלימוד התורה ועמלה, נהגתי כדברי רבי עקיבא (סנהדרין צ"ט ב'), "זמר בכל יום זמר בכל יום", וכביאורו של ה'יד רמה', "כלומר עשה תורתך בניגון ועסוק בה בכל יום, ואף על פי שסדורה בפיך, כדרך המנגנים שאף על פי שנגונו סדור לו בפיו ובלבבו, הרי הוא מנגן בכל יום, מפני שחביב עליו לשמוע ניגונו". לימוד הגמרא הקדושה בניגון, מראה לילדים עד כמה התורה יקרה וחביבה בעיני אביהם, ומשפיעה עליהם לטובה ולברכה, שגם תהיה יקרה וחביבה בעיניהם, מלבד מה שהלימוד בניגון משרה בבית אוירה של תורה, ובכוחו לעורר ולמשוך את הילדים ללימודה.

כך במשך שנים, הקפיד בכל יום ללמוד בביתו שעה ארוכה בניגון, כדי שלימוד הגמרא ישמע באוזני בני ביתו כצליל הנעים והנחמד ביותר, ויחד עם זאת, בכל תקופת מה היה חוסך מפיתו ומוותר על ארוחות בכדי לקנות בדמיהם איזה שהוא ממתק מיוחד, פרי שאינו מצוי או כל דבר אחר שימשוך את ליבות הילדים, ובזכות זאת הוא למד יחד עם בניו בכל לילה ולילה בקביעות, עד שהילדים כבר גדלו ומעצמם ביקשו ללמוד עוד ועוד, בלא כל מיני פרסי עידוד ומתנות.

בני ונכדי האהובים, סיים ר' לייזר את סיפורו המרתק, זכינו ונמלטנו מפח יקוש זה של הקומניסטים, והביאנו ה' אל ארץ חמדת אבות, בה ניתן לעסוק בתורה ולחנך את הילדים לתורה וקיום המצוות, בלא חששות של מאסרים ושליחה למחנות ולסיביריה, עלינו לזכור בכל עת את אחד מהדברים החשובים ביותר המוטלים על כל יהודי ויהודי, ללמוד וללמד את בניו את התורה הקדושה, לחשב מחשבות מה ימשוך אותם עוד ועוד ללימוד התורה. לחזק בקרבם את יראת ה' הטהורה שתשמש כתריס מפני הפורענות והנסיונות הקיימים בכל דור ודור, ובזכות השתדלותינו הרבה למען שמו, יזכנו ה' שנזכה לראות את כל ילדינו ויוצאי חלצינו הולכים בדרך התורה ועושים רצונו בלבב שלם.

מנין בפרשתינו עפרש"י הגיע הרב לתשובתו שהשיב לר' לייזר?

פונקינדערלערנענלעבטער - החי מלימוד עם בניו. אויפגאטלעבענגעבטער - המוסר את חייו למען ה'.

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מה מצא דוד מנוח בפרשתינו עפרש"י לשאלה שהציקה לו, מדוע באותו יישוב חרדי המוזכר לפורענות של גנבים, שכבר זה שנים שכמעט בכל שבת נפרצים כמה וכמה דירות, ובכל זאת עיקר אלו שמעוררים את הציבור בצורך לבער את הנגע הנוראי הלזה, ובמיוחד אותם אלו שנרתמים לעסוק בביעור נגע הגניבות בפועל, הם אלו שכבר גנבו אצלם בעבר, למרות הסברה הפשוטה, שמקום בו ביקרו הגנבים, הם אינם שבים שנית, ואם כן היה ראוי שאותם אלו שלא גנבו אצלם, הם אלו שעליהם לזעזע את אמות הסיפים ולעורר סערות בעיר, לגזיעת ידי הגנבים ומניעת זממם, לבל יבוא המשחית אל בתיהם. דוד מצא מנוח באשלתו שהציקה לו, מדוע עיקר המאבק נגד הגניבות והגנבים נעשה על ידי אלו שכבר גנבו אצלם, ולא אלו שלא גנבו אצלם, שאלו שנגנבו אצלם הם מרגישים צורך עמוק לעסוק בביעור נגע נוראי זה, וזאת מדברי רש"י ל"ד ה', עה"פ, "וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדָרְלָעֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעַשְׁתֹּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת הָאֵימִים בְּשָׁוֵה קִרְיָתָיִם", וביאר רש"י, "בא כדרלעומר. לפי שהוא היה בעל המעשה, נכנס בעובי הקורה". הרי שבעל המעשה, הוא נכנס יותר בעובי הקורה, ועל כן אלו שלצערם היו בעלי מעשה, שפרצו אצלם, הם נכנסו בעובי הקורה יותר מהאחרים, לעסוק בביעור הנגע הנוראי הזה של הגניבות המציק לכל בני היעיר.**

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם וטלפון
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - 972-8 +(24 שעות)
או לפקס 1-732-3634947 או למייל yaepstein@aol.com עד יום ב' בערב בלבד.

הפרסים לשבוע זה: ספר "ראשית חכמה", ב"כ.
עוד ארבעה זוכים מספים, כל אחד בספר "יומא טבא לרבנן", כל בו לעניני סיום.
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": שני זוכים, כל אחד בספר "המאור המבואר".
להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, יש לפנות לפקס' הנ"ל בכל ימות השבוע.
לתרומות, הנצחות והפצה ניתן לפנות למערכת

שפות הזוכים לשבוע שעבר:
הרבנים \ הבה"ח

חשאי נ. – חיפה – **מדרש תנחומא, ב"כ.**
גליס י. – מודיעין עילית – **תוספות השלם על התורה.**
פורייס ש. – ירושלים – **תוספות השלם על התורה.**
כהן ש. – קרית ספר – **תוספות השלם על התורה.**
טביב א.ב. – ירושלים – **חובת הבטחון וההשתדלות.**
שטרוכליץ מ - מודיעין עילית - **חובת הבטחון וההשתדלות.**

הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
yaepstein@aol.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית – ארץ ישראל

הסיפור לא נכתב הלכה למעשה, ואין להסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.